

Es Busqueret

Revista de divulgació ornitològica

Número 40
Maig 2015

Un racó per descobrir

*La mar de
Cabrera*

Actualitat

*La migració
de rapinyaires
per Mallorca i
Cabrera*

Col·laboració

GOB, 40 anys

Mosques grosses

F/5.6, 1/100s, ISO 800, 150mm

Himantoglossum robertianum (*Barlia robertiana*) o mosques grosses és una de les orquídiades que podem trobar a les illes. Aquest exemplar el vaig localitzar a la part alta d'una zona de barrancs, en una clariana dins la marina, envoltat d'uns set o vuit exemplars més. El primer pas que faig sempre a l'hora de fotografiar flora és el més evident: estirar-me a terra per posar-me a la mateixa altura del que estic fotografiant. D'aquesta manera tenc una visió més completa i neta de la planta. L'elecció de la flor a fotografiar no sempre és senzilla, sobretot si està envoltada d'altres elements. A més, també s'han de tenir en compte aspectes com el fons de la imatge, i en aquest cas va ser justament això, el fons, el que em va fer decantar per aquest exemplar en concret. La fotografia està feta amb un objectiu 70-200 i un anell d'extensió que em permet atracar-me més a la planta. En ocasions també utilitzo un objectiu macro, però en aquest cas, i per qüestions de desenfocament del fons, em vaig decantar per aquesta tècnica.

La fotografia de flora és una de les meves preferides: el punt de vista arran de terra sempre ens mostra les coses de manera diferent, en un món que a vegades ens limitem a trepitjar sense donar-li la importància que té. Una vegada estirat a terra i preparat per a fer saltar l'obturador, tot és molt més clar, tot és on ha de ser des del punt de vista d'una flor; i aquest és el punt de vista que m'importa. La floració ha d'estar en el seu punt exacte, ja que un dels problemes de la fotografia de flora és arribar en el moment idoni, quan la flor està en el seu punt de maduresa, els colors són més vius i la estructura de la flor es més elegant. En aquest cas, vaig tenir la sort de trobar-la en el seu punt, amb tota la seva particular bellesa, irresistible per a fotografiar!

Marc Allés

M'agrada dir que som menorquí, un poc d'aquí un poc d'allà. Vaig néixer fa 35 anys i d'aquests ja en porto més de 15 darrere una càmera, des de que veia fascinat com el meu germà major captava uns instants que es convertien en intemporals i, és clar, jo també volia apressar el temps! He tingut la sort de viure dins una família amant de la natura, des de sempre hi he estat en contacte i m'han ensenyat a estimar-la i respectar-la. La cosa està clara, el camí m'ha portat cap a la fotografia de natura, i en gaudeixo cada instant. Cada sortida, cada fotografia m'aporta coses noves, i no saber què podré captar demà és més que un al·licient per a seguir fotografiant!

Sumari

2	A través de l'objectiu Mosques grosses per Marc Allés coordina Margalida Roig	26	Aquí què hi veus Bec d'alena per Pere Garcias
4	Editorial	27	Notícies del món per Maite Serra-Franco
5	Participa Projecte orenetes per Xavier Llabrés	32	El cel també és seu Ratapinyada d'aigua per David García
6	Actualitat La migració de rapinyaires per Mallorca i Cabrera per Maties Rebassa i Lalo ventoso	36	Identificació Xoriguer i xoriguer petit per Cristina Fiol i Miquel Morlà
12	Sabies què... per Maite Serra-Franco	38	Publicacions Guia d'aucells del Pla per Manolo Suárez
13	Especial 40è aniversari GOB, 40 anys per Jesús R. Jurado	39	Es Busqueret se'n va de viatge Copenhaguen el maig per Pere Garcias
18	Un racó per descobrir La mar de Cabrera per Josep Manchado	44	Quadern de camp per Steve Nicoll

Es Busqueret

Revista de divulgació ornitològica de les Illes Balears
Número 40 - Publicació gratuïta.
www.esbusqueret.com - ornitologia@gobmallorca.com

Fotografia de portada:
Virot, *Calonectris diomedea*
Autor: Juanjo Bazán

Edita
GOB - Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa
Manuel Sanchís Guarnier, 10 - 07004 Palma
www.gobmallorca.com - info@gobmallorca.com

Editor
Manuel Suárez

Comitè editorial
Cati Artigues, Cristina Fiol, Maite Serra

Revisió lingüística
Magdalena Prohens

Disseny i maquetació
Toni Muñoz

Col·laboren en aquest número:

Marc Allés, Juanjo Bazán, Aitziber Casado, Andrej Chudy, Josep Cumplido, Carlos Delgado, Adolfo Ferrero, Joan Florit, David García, Pere J. Garcias, Daniel Hinckley, Jesús R. Jurado, JrPol, Xavier Llabrés, Josep Manchado, Rafel Mas, Mario Modesto, Miquel Morlà, Steve Nicoll, Mari Carmen Oriola, Maties Rebassa, Margalida Roig, Pierre Selim, Eddy Van, Lalo Ventoso, AFONIB, ICO, SOM.

DL: PM-1937-2004 ISSN: 1889-4275
Prohibida la reproducció no autoritzada, total o parcial, amb finalitat comercial.

Gabriel Company, amb la seva camarilla política, ens ha castigat amb la que possiblement ha estat la més nefasta legislatura a les Illes Balears en termes de conservació del patrimoni natural. Amb l'excusa dels retalls pressupostaris per afrontar la crisi financera s'ha anat molt més enllà del simple ajustament econòmic, i s'ha adoptat una política de desprotecció efectiva del medi natural mitjançant el canvi de prioritats de gestió, la reestructuració organitzativa i de funcionament, i en alguns casos la reforma de la planificació per tal d'ajustar-la a les noves directrius, entre d'altres aspectes. Tot això amb l'objectiu de debilitar el pilar fonamental de la conservació (amb les seves línies d'investigació, seguiment, control ambiental, vigilància, educació, implicació social) i en canvi potenciar l'ús generalista dels espais naturals protegits i facilitar la seva explotació comercial per part de propietaris i empreses.

Després del 24 de maig s'obre un nou panorama, i la possibilitat d'esmenar part del dany infligit al llarg dels passats 4 anys. Sempre és més fàcil destruir que reconstruir, i per això ara la feina que hi ha per fer és molta i complicada.

El més urgent probablement és invertir la recuperació de la capacitat de gestió dels espais naturals protegits. Això vol dir dotar-los de pressupost suficient i del personal necessari per dur a terme correctament les necessàries tasques de gestió, seguiment, ordenació, informació, manteniment i vigilància. Restituir el personal acomiadat el desembre de 2012 hauria de ser la primera passa. Cal també recuperar les direccions de Mondragó i s'Albufereta, ara compartides amb altres espais protegits, i restituir competències als equips gestors.

En aqueix sentit, és fonamental tornar a comptar amb els programes de seguiment biològic dels espais protegits, un dels aspectes més maltractats durant aquesta legislatura, recuperant el personal tècnic acomiadat i impulsant o facilitant de bell nou la investigació i conservació aplicada, tant per part de la pròpia administració com per les entitats científiques.

Però restituir lo malmès durant els passats 4 anys no és suficient; cal anar més enllà. Si la conservació del patrimoni natural ha de ser, i així ho considerem, un eix estratègic de la nostra societat, cal avançar en les

assignatures pendents més urgents. La recuperació dels espais protegits retallats en l'època Matas (Cala d'Hort, Península de Llevant), la protecció d'alguns espais molt rellevants encara pendents (per exemple Es Trenc-Salobrar de Campos) i algunes ampliacions necessàries (com la d'àrees de la Serra de Tramuntana, s'Albufera de Mallorca o els entorns marins de Cabrera i Sa Dragonera) han de formar part del full de ruta. Aquestes mancances venen d'enrere, i malauradament tampoc es varen satisfer en la legislatura 2007-2011 governada per un pacte progressista. Cal aprofitar la nova oportunitat.

Per invertir aquests i altres reptes els propers anys es necessiten fonamentalment dues coses. En primer lloc voluntat i decisió política (que donam per fet que n'hi haurà), tenint en compte que previsiblement afloraran de bell nou els moviments contraris a l'increment de protecció territorial. En segon lloc finançament suficient, i aquí caldrà establir una relació de compensació directa entre la nostra principal economia i el patrimoni natural sobre el qual es sustenta. •

Projecte Orenetes

Projecte Cabots

*Un lligam entre el medi natural i urbà
dels nostres pobles i ciutats*

L'any passat, a iniciativa de la comissió d'ornitologia i gràcies a un acord de col·laboració amb l'ICO (Institut Català d'Ornitologia), es va engegar un programa de llarg recorregut al GOB: el Projecte Cabots. Aquest projecte neix des de l'interès pel seguiment d'una de les espècies més lligades a l'home durant el seu període de cria, el cabot (*Delichon urbicum*), amb la intenció de conèixer la presència, estat i evolució de la nostra població nidificant.

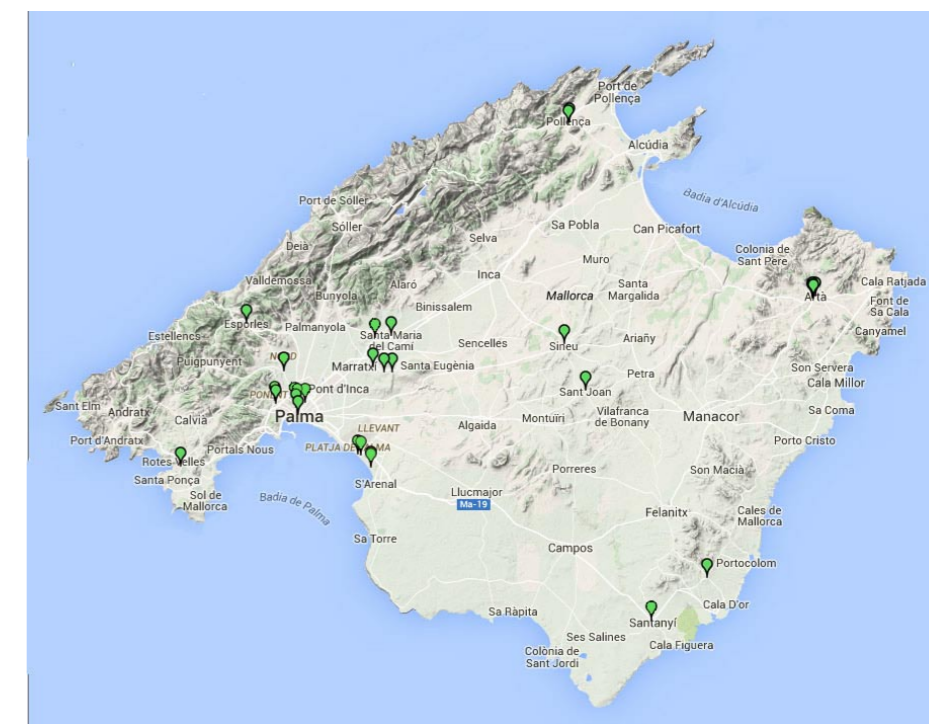
Una de les parts més interessants del projecte és l'ampli ventall de possibles voluntaris que, de manera individual o col·lectiva, ja sigui amb la família o l'escola, hi poden participar mitjançant un senzill cens de nius, observant-ne l'estat i la seva ocupació. A més, cadascú s'encarrega voluntàriament de les quadrícules que tria i troba adient, així que cada voluntari pot censar la quadrícula més propera a ca seva i participar-hi ampliant el coneixement d'aquesta espècie que, tot i la seva relació amb

l'home, és encara una desconeguda en molts aspectes.

L'ICO, dins el marc de feina conjunta i col·laboració, ens facilita l'entrada de dades i anàlisi posterior dins la plataforma amb la qual treballa a tot Catalunya: www.orenetes.cat. Nosaltres podem donar-nos-hi d'alta com usuaris i introduir dades amb facilitat gràcies a un sistema pràctic i senzill, tot i que, en cas que tinguem problemes, podem visualitzar tutorials molt entenedors i clarificadors o

posar-nos directament en contacte amb la coordinació a Mallorca: projectecabots@gmail.com.

Ara ja ha començat una nova temporada i per això us animem a inscriure-us-hi i formar part activa del **voluntariat ornitològic!** És una fantàstica ocasió per familiaritzar-se amb la metodologia de censos i aprendre d'aquests veïns que amenitzen anualment els carrers de pobles i ciutats de les nostres illes.

Mapa de participació 2014

Participar-hi és molt senzill!

Recorda que el cens es realitza de l'1 al 31 de maig i del 15 de juny al 31 de juliol.

La migració de rapinyaires per Mallorca i Cabrera

Per Maties Rebassa i Lalo Ventoso

El fenomen de la migració de les aus és un dels més espectaculars, vistosos, extraordinaris i meravellosos que ens ofereix la Natura. Molt s'ha escrit sobre la migració de les aus al món, a Espanya, a les Illes Balears i a Mallorca, i molt més se'n se-

guirà escrivint. Però de migració de rapinyaires, a Mallorca, se n'ha escrit ben poquet. Per què?

Les aus rapinyaires i altres aus planadores es veuen afavorides pels corrents tèrmics i altres corrents

d'aire ascendent per a realitzar els seus vols majestuosos; per això, en el decurs de les seves llargues migracions, intenten evitar la mar Mediterrània (on aquests tèrmics no existeixen) creuant pels estrets (Gibraltar i Bòsfor, principalment, i

estret de Messina secundàriament). Les Illes Balears es troben allunyades d'aquestes grans vies migratòries d'aus planadores i, per això, tradicionalment s'ha pensat que eren molt poques les rapinyaires que es deixaven veure aquí.

Però aquesta percepció ha anat canviant en les darreres dècades, gràcies a la inversió de moltes hores d'observació del pas migratori que ha realitzat un grup d'entusiastes de les aus, dels rapinyaires i de la migració, molts dels quals pertanyen al Grup d'Observació de Rapinyaires d'Albercutx (GORA).

En realitat, ja es disposava d'algunes dades interessants, recollides per l'equip de Joaquín Araújo en la dècada dels 70 del segle passat a l'arxipèlag de Cabrera. Posteriorment, en la dècada dels 90 es realitzaren en aquell arxipèlag diverses campanyes específiques d'observació de rapinyaires en migració (tant primaveral com postnupcial) que mostraren com el pas de rapinyaires per les nostres illes no era simplement testimonial, sinó que podia arribar a assolir unes proporcions molt significatives. No passen per aquí dotzenes de milers d'aus planadores, com ocorre als principals estrets abans esmentats, però sí se'n va poder documentar el pas de centenars, i potser alguns milers! També es va començar a afinar la composició específica del pas (ben diferent per cert de la que es dona a altres indrets, i ben interessant!), la

Falcó vesper, *Pernis apivorus*

JUANJO BAZÁN

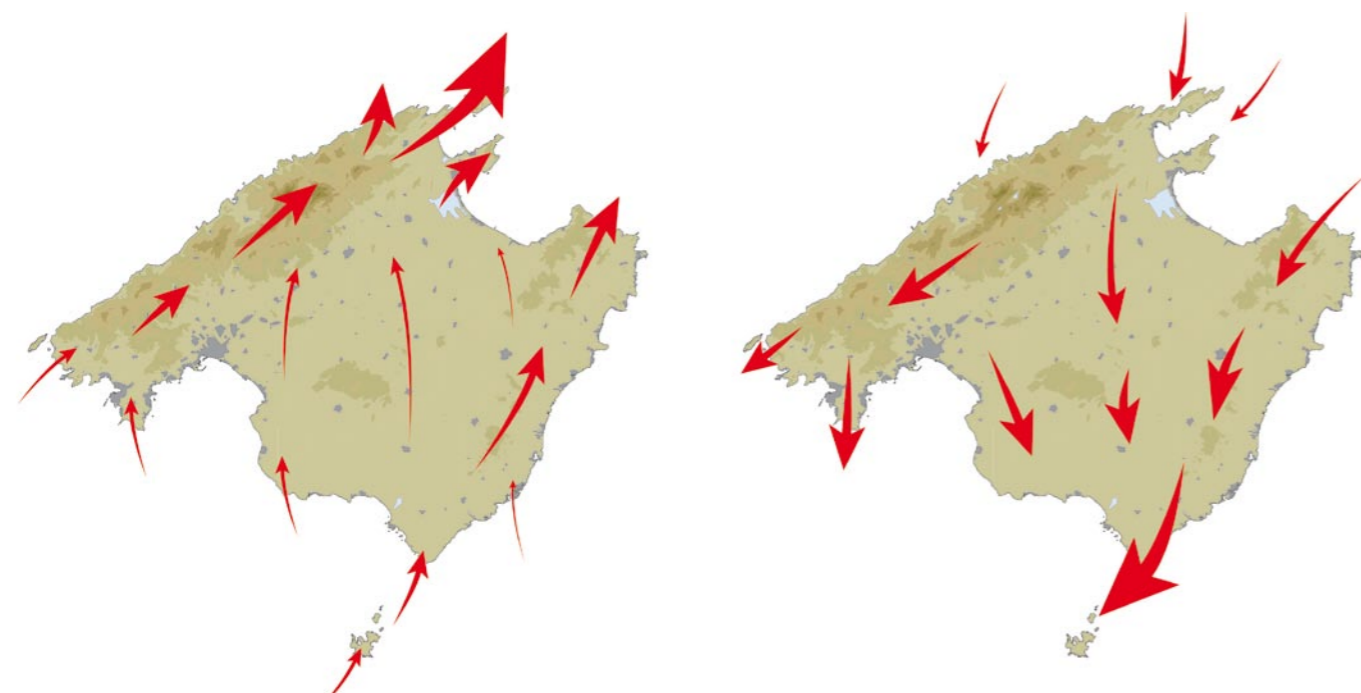
fenologia migratòria de les espècies, la composició per classes d'edat i altres dades interessants, com el gregarisme de cada espècie, les altures de vol, etc.

Finalment, un impuls definitiu per entendre la complexitat i magnitud del fenomen que ens ocupa el va oferir, com ja s'ha dit, GORA, grup de voluntaris que cada primavera i cada tardor s'aplega als millors punts de Mallorca per observar el pas silencios i majestuós d'àguiles, arpelles, falcó, xoriguers... i, de tant en tant, alguna cigonya o grua. Vegem a continuació quines són les rutes més se-

guides per les aus que s'aventuren a creuar la Mediterrània per Mallorca i Cabrera, quines són les espècies més interessants, la seva fenologia i algunes peculiaritats i curiositats que fan que l'estudi del pas de rapinyaires sigui tan interessant com entretingut.

Les Rutes

Les rutes que segueixen les aus planadores són diferents (i no només inverses de sentit) a primavera i tardor. Evidentment, les serralades (Tramuntana, Llevant) juguen un paper important en ambdues passes

MARÍ CARMEN ORTOLA

Imatges 1 i 2. Modelització de les rutes seguides per les aus rapinyaires durant la migració prenupcial (esquerra) i postnupcial (dreta).

DANIEL FITCKLEY

migratòries, però l'aproximació als punts més adequats per abandonar les nostres Illes, que evidentment són diferents en cada passa, fan que les trajectòries seguides per les aus difereixin. A les imatges 1 i 2 hem intentat mostrar quines són les principals rutes seguides per les aus en cada passa migratòria. Les fletxes més gruixades mostren les rutes que segueixen un major nombre d'aus. S'ha de dir, en tot cas, que aquests mapes són una simplificació de la realitat, ja que no totes les espècies es comporten de la mateixa manera, i, per exemple, els falcònids més petits (xoriguers, esmerles, falconets...) poden decidir tirar pel camí d'enmig, sense anar a cercar els caps prominents, com fan les aus de major mida.

Com es pot veure, a la migració primaveral el gruix del pas es concentra per la península de Formentor (amb l'Atalaia d'Albercutx com a millor lloc per a observar-lo), si bé també hi ha sortides d'aus planadores per altres punts de la Serra Nord, i també a la península d'Alcúdia i al nord de les muntanyes d'Artà. A la migració tardoral el millor lloc per observar la partida d'aus cap al continent africà és Cabrera. Dins Mallorca, el Cap de ses Salines és un molt bon lloc alternatiu, si bé també hi ha aus que surten per Calvià i Andratx.

Les espècies

Durant tots aquests anys d'observació del pas migratori (més de 12 ja), s'han observat ni més ni menys que 19 espècies, més algunes altres que, tot i no ser rapinyaires diürns, també es comptabilitzen als mateixos llocs (cigonyes blanca i negra, grua o mussol emigrant). Algunes de les espècies observades són autèntiques rareses, amb molts pocs registres previs a les Balears i a Espanya, com ara l'arpella pàl·lida russa (*Circus macrourus*) o l'àguila cridadora petita (*Aquila pomarina*). Fins i tot s'han observat altres possibles rareses que, per desgràcia, no s'han

pogut documentar amb la precisió necessària, com ara alguns probables aligots calçats (*Buteo lagopus*) o dues àguiles enormes i majestuoses que varen ser temptativament identificades com àguiles imperials orientals (*Aquila heliaca*) i que, d'haver-se pogut documentar millor, s'haurien convertit, possiblement, en l'observació més rara de tot l'any a l'àmbit estatal! Aquestes espècies, en tot cas, no han estat sumades i per tant no apareixen a la taula següent, i tampoc altres rapinyaires que, com el falcó pelegrí (*Falco peregrinus*) o el falcó marí (*Falco eleonorae*) són de cens molt complicat als punts de control de la migració.

Arpella russa, *Circus macrourus*

JUANJO BAZÁN

Com es pot veure a la Taula 1, són dues les espècies més abundants: el falcó vesper (*Pernis apivorus*) i l'arpella (*Circus aeruginosus*), seguides per xoriguers, àguiles calçades, falconets, falcons torters...

És molt destacable aquí el percentatge tan gran que suposa el pas d'arpelles i altres aus de mida relativament petita. Aquestes aus es veu que no tenen gaire dificultats en aventurar-se en alta mar i, per això, aquí mostren percentatges de presència molt més elevats que als llocs tradicionals d'observació d'aus planadores. Fins i tot les xifres absolutes no desmereixen les que s'observen a aquells llocs: seria el cas de les arpelles, que per alguna raó es veuen més a les nostres Illes que a altres indrets considerats *a priori* com a més adequats.

També és destacable, per exemple, la relativa abundància d'aligots, sobretot alguns anys freds en què poden convertir-se en una de les espècies més abundants (val a dir que hi ha anys que quasi no se'n veuen). A l'estret de Gibraltar aquesta espècie pràcticament no s'observa; en canvi, aquí no és gens rara.

Evidentment, mentre s'espera l'arribada de les grans aus planadores, els observadors poden gaudir igualment de moltes altres aus que també es concentren als mateixos indrets, com ara abellerols, oronelles o falzies. Això sense contar els rapinyaires locals que, és clar, sempre fan les delícies dels observadors.

La fenologia migratòria

La migració primaveral comença dins el mes de març (encara que a l'acabament de febrer ja es pot veure algun rar migrant) i no acaba fins a les darreries de maig o, fins i tot, començaments de juny. En tot cas, quan es pot observar una major diversitat d'espècies és dins el mes d'abril.

Les primeres espècies en passar són les presaharianes, és a dir, aquelles que no han creuat el Sàhara i en canvi han passat l'hivern al litoral mediterrani. Es tracta dels aligots, algunes arpelles primarenques, qualche rara esmerla o, encara que no siguin rapinyaires, algunes grues. Dins abril, com s'ha dit, la varietat és màxima, en canvi al maig ja es po-

Espècie	Prenupcial	Postnupcial
<i>Neophron percnopterus</i>	<1%	<1%
<i>Pandion haliaetus</i>	<1%	<1% - 4%
<i>Aquila pomarina</i>	<1%	<1%
<i>Aquila pennata</i>	2% - 4%	10% - 15%
<i>Circaetus gallicus</i>	<1%	<1%
<i>Milvus milvus</i>	1% - 4%	<1%
<i>Milvus migrans</i>	2% - 9%	<1% - 2%
<i>Circus aeruginosus</i>	19% - 39%	34% - 43%
<i>Circus cyaneus</i>	<1%	<1%
<i>Circus pygargus</i>	<1% - 2%	<1% - 3%
<i>Circus macrourus</i>	<1%	<1%
<i>Buteo buteo</i>	2% - 30%	<1% - 2%
<i>Pernis apivorus</i>	15% - 65%	16% - 39%
<i>Accipiter nisus</i>	1% - 10%	<1% - 7%
<i>Falco tinnunculus</i>	2% - 13%	3% - 23%
<i>Falco naumanni</i>	<1%	<1%
<i>Falco vespertinus</i>	<1%	<1%
<i>Falco subbuteo</i>	2% - 5%	1% - 4%
<i>Falco columbarius</i>	<1%	<1%

Taula 1. Espècies vistes en migració, amb els seus percentatges sobre el total d'aus observades a cada passa migratòria.

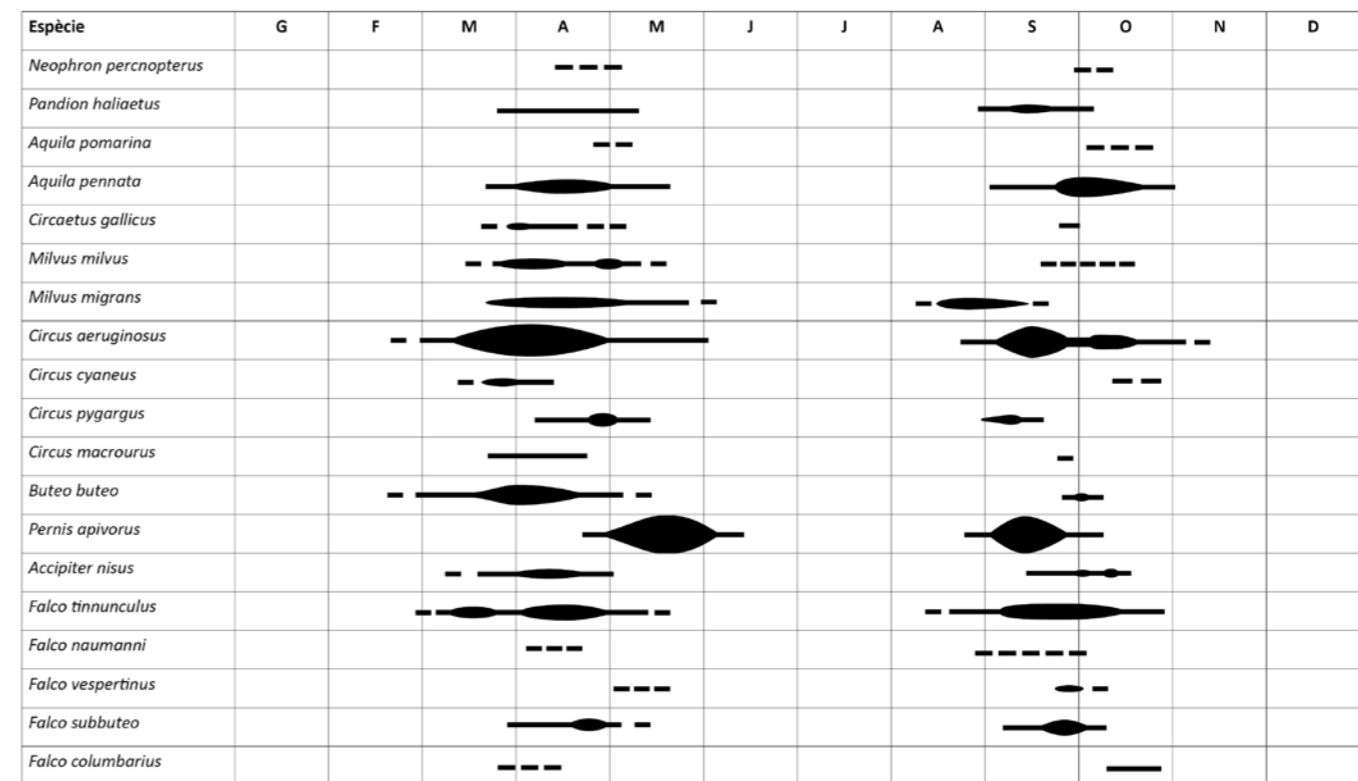
Arpella cendrosa, *Circus pygargus*

JUANJO BAZÁN

Àguila marcenca, *Circaetus gallicus*

ADOLFO FERRERO

MARI CARMEN ORTOLA

Gràfica 1. Fenologia migratòria de cada espècie, tant a la passa prenupcial com a la postnupcial. La gruixa de cada barra té a veure amb el volum d'aus involucrat.

den veure poques espècies, entre les quals destaca el falcó vesper, de pas molt tardà i prou abundant.

A la tardor, el pas comença dins agost (amb rares observacions al juliol) i no acaba fins al novembre, si bé és dins el mes de setembre i primeres setmanes d'octubre quan es produeix la passa més forta.

A la Gràfica 1 es pot contemplar, de manera molt visual, quan es produeix el màxim de cada espècie en cada una de les dues passes migratòries.

Particularitats del pas sobre Mallorca i Cabrera

El pas migratori de rapinyaires sobre Mallorca i Cabrera té certes peculiaritats, algunes de les quals ja han estat apuntades. Per exemple, l'abundància d'algunes espècies que es veuen molt menys a altres indrets continentals. Una altra és el fet que hi ha una dominància molt clara dels exemplars juvenils respecte dels adults, sobretot dins la passa de tardor. Està això relacionat amb la inexperiència d'aquestes aus, que cometen l'error d'endinsar-se dins la mar en lloc de seguir rutes continentals més segures, que són les que segueixen els adults?

La fenologia del pas es troba també endarrerida devers dues setmanes respecte a la que es produeix a altres indrets continentals de latitud semblant. És això una conseqüència directa del pas predominant de joves? Ja se sap que els rapinyaires juvenils migren més tard que els adults.

També resulta interessant comparar el diferents comportaments de cada espècie a l'hora d'abandonar l'illa i endinsar-se dins la mar. N'hi ha que ho fan quasi sempre en solitari (per exemple, xoriguers i falconets) i d'altres són molt gregàries (falcons vespers, àguiles calçades). Algunes s'ho pensen una i altra vegada abans

de decidir-se (per exemple, les milanes negres), altres no s'ho pensen gens o molt poc (falcons vespers, arpelles...).

Amb el pas dels anys, hem après també quins són els millors dies per a observar el pas migratori, i quins els pitjors. Generalment, un anticicló sobtat just després d'uns dies de mal temps és quasi sinònim d'èxit: moltes aus que s'han vist forçades a sedimentar pels camps i boscos mallorquins aprofiten el canvi de temps per prosseguir el seu periple migratori, fent les delícies de tots els que les esperarem a algun promontori elevat de la geografia illenca. •

Falconet, *Falco subbuteo*

ADOLFO FERRERO

Per **Maite Serra-Franco**

Els mascles de pioc s'automediquen per resultar més atractius a les femelles

Els mascles de pioc (*Otis tarda*) ingereixen verí per amor. Aquests galants emplomats prenen petites dosis de verí amb un doble propòsit: per una banda, eliminar els seus paràsits interns però, sobretot, per parèixer més sans i forts davant les femelles, la qual cosa els permet aconseguir un major èxit reproductiu. Un equip d'investigadors del Consell Superior de Recerques Científiques (CSIC) ha proposat per primera vegada que aquesta funció d'automedicació pot ser un mecanisme de selecció sexual.

L'equip d'investigadors ha descobert que els piocs consumeixen dues espècies de coleòpters (*Berberomeloe majalis* i *Physomeloe corallifer*) que són evitats per la majoria de depredadors pel seu contingut en cantaridina, un compost molt tòxic que en petites dosis pot matar la majoria d'animals, inclòs l'home.

Aquest comportament s'explica perquè alguns animals han desenvolupat la capacitat de tolerar els tòxics, i fins i tot d'utilitzar-los com a medicaments contra infeccions. De fet, la cantaridina posseeix una potent eficàcia antibacteriana i antihelmíntica, per la qual cosa els piocs poden utilitzar-la com a medicament contra les infeccions gastrointestinals provocades per bacteris, tènies i nematodes, que són freqüents en aquestes aus i es poden transmetre per via sexual.

Tant mascles com femelles consumeixen aquests coleòpters, però només els mascles els seleccionen d'entre tots els insectes disponibles, i ingereixen més exemplars i de major mida que les femelles. El cerquen amb afany a la primavera, quan l'estrès produït pel costós comportament de zel i la forta competència entre els mascles per l'accés a les femelles els fa més vulnerables a les infeccions. Els autors de l'estudi proposen que els mascles d'aquesta espècie utilitzen la cantaridina per reduir la seva càrrega de paràsits i aparèixer així més sans i vigorosos i, per tant, més atractius enfront de les femelles.

Pioc, *Otis tarda*

Aquest consum explicaria l'exhibició de la seva cloaca (l'obertura final del tracte digestiu de les aus, però també l'òrgan excretor de l'aparell urinari i òrgan copulador, a manca de penis) que els mascles efectuen en apropar-se a les femelles, i la meticulosa inspecció que les femelles duen a terme de la cloaca del mascle. El plomatge blanc que envolta la cloaca permet a la femella visualitzar clarament si la zona amb la qual va a entrar en contacte durant la còpula està lliure de paràsits o dels símptomes de la seva presència, com a brutícia produïda per diarrea. La importància de triar el mascle més sa, fort i capaç de resistir els efectes de la cantaridina dona ple sentit a la inspecció escrupulosa que la femella duu a terme de diversos mascles, abans de triar-ne un.

Segons els investigadors, mai abans s'havia suggerit ni investigat aquesta funció d'automedicació com a mecanisme implicat en el procés de selecció sexual. No obstant això, l'automedicació podria ser de gran importància, sobretot en espècies polígames, en les quals la competència entre mascles és especialment intensa, i són les femelles les que trien el mascle que les fecundarà.

Els autors expliquen que l'automedicació pot ser un mecanisme important implicat en el procés de selecció sexual. De la mateixa manera que els mascles de paó (*Pavo cristatus*) han desenvolupat plomes llargues a la zona de la cua amb l'única finalitat d'atreure les femelles, assumint la càrrega que representen a l'hora d'escapar dels seus depredadors, el mascle de pioc assumeix el risc d'ingerir un producte molt verinós, no només per alliberar-se dels paràsits, sinó també per mostrar a les femelles que és resistent a la seva toxicitat, i que aquesta resistència pot transmetre-la a la descendència.

Bibliografia:

Los machos de avutarda se automedican para resultar más atractivos a las hembras. Departamento de Comunicación, 23/10/2014 <http://www.csic.es/>

Carolina Bravo, Luis Miguel Bautista, Mario García-Paris, Guillermo Blanco y Juan Carlos Alonso. Males of a strongly polygynous species consume more poisonous food than females, PLOS ONE. Doi: 10.1371/journal.pone.0111057

Per **Jesús R. Jurado**

GOB, 40 anys

L'1 de desembre de 1973 es fundà el GOB. En motiu de la celebració del 40è aniversari, el nostre amic Jesús Jurado feu un excel·lent parlament sobre els inicis del grup, i aquí el reproduïm.

Bon dia. Som en Jesús Jurado, un dels sis amics que, fa ara una mica més de 40 anys, vàrem seure un horabaixa al voltant d'una font de quartos embetumats per firmar uns papers que sabíem importants però no tant. Érem a la sala de reunions del despatx del misser Josep Mª Casasayas (Don Pep), damunt la seva pastisseria de can Frasquet.

A més d'ell i jo (que aleshores era com a un quasicomptable), eren presents en Joan Mayol (estudiant i futur biòleg i ornitòleg), en Pere Bosch (maquinista naval i mestre industrial), en Josep Ant. Alcover *Tonyo* (estudiant, naturalista i futur biòleg) i n'Hilari Morales (naturalista i visitador mèdic).

Era el dia primer de desembre de 1973, és a dir a les acaballes del darrer terç del passat segle, i

el que signàrem aquella tarda fou l'acta fundacional del Grup d'Ornitologia Balear, el GOB. L'acta -dos fols- estava confrontada davant notari i, a més a més, s'adjuntaven els estatuts de la futura associació per presentar-los davant el Govern Civil de la província perquè els aprovassin, fet que arribà un dia entre el 10 i el 31 d'aquell mateix desembre.

Amb el vistiplau de l'administració, teníem a les nostres joves i inexpertes mans les regnes d'una associació que, de ben segur, ha estat una de les que més maldecaps ha donat als qui ens donaren el *sus* oficial. A més de tenir la clara vocació de seguir essent una pedra a la sabata, amb la nostra coneguda dedicació, de qualsevol govern, consell i/o ajuntament que pretenguí fer malbé el patrimoni

natural de les nostres Illes.

Aquell mateix mes, el dia 31, darrer de l'any, ens reunírem seguint el cerimonial dels quartos embetumats i celebràrem la 1a Assemblea General i, entre altres coses, donàrem entrada als primers deu socis, que no vull privar-me d'anomenar. Foren: Lluç Mas, Miquel Rayó, Antoni Bonner, Jordi Mut, Xisco Avellà, Joan Ximenis, Lluís Casasayas, Mateu Bosch, Xesc Moll i Aina Bonner, la qual, a més de ser la primera dona de la societat, fou la dissenyadora de l'emblema que tants d'anys ens ha representat i que alguns duim encara molt endins: la silueta d'un immortal voltor negre destacant davant el cel blau de les illes nostres. Així mateix, entre els setze que ja érem gosàrem nomenar una Junta Directiva formada per un

A s'Albufera, l'any 1973. D'esquerra a dreta José Miguel Forteza, Joan Mayol, Jesús Jurado, Lluç Mas, *Tonyo* Alcover i Miquel Rayó.

president i un vicepresident, un secretari, un tresorer i un encarregat de publicacions, i dos vocals més. Una junta de set persones per una societat de setze socis i una feina da per davant.

L'endemà s'iniciava l'any 1974 i ja formaríem part d'ell. Com ho faríem? Ningú pensava aleshores com seríem passats 40 anys, però tampoc ningú funda res amb metes claríssimes per deixar-ho morir al cap d'uns mesos.

Deixeu-me, primer, dir-vos el més concisament possible com aquelles sis persones arribaren als fets del desembre del 73. Diuen que són les casualitats i les més estranyes conjuncions de circumstàncies i individus les que provoquen o desemboquen en els fets més impensats...

Hem de remuntar-nos uns quants d'anys enrere, fins a l'any 1970. Al final de juliol d'aquell any, l'únic que ja era un ornitòleg joveníssim era en Joan Mayol que va protagonitzar un article al diari -encara- *Baleares*, signat per Ismael Fuente i Sergio Rodríguez, en què es parlava de la situació delicadíssima i extrema del nostre venerat voltor negre. Només uns pocs dies més tard, en Mayol i en Sergio partiren de cap a les cresetes del Massanella per observar i fotografiar voltors. Anaven, a més, l'amo de Comafreda i un amic d'en Sergio, en Jurado, jo mateix, que així vaig conèixer Mayol. Ja dins

Tonyo Alcover a Cabrera, 1973.

l'agost, un estudiant, en Miquel Rayó, en un moment d'inspiració tal vegada provocat per la febrada d'un *gripot* que el tenia postrat, va publicar també al *Baleares*, el dia 7, una carta en què animava els lectors a lluitar per conservar la Natura i a posar-se en contacte amb ell. Tonyo Alcover, que havia contactat amb Mayol per mor de l'article, acudí a la cridada d'en Miquel, i independentment jo també vaig anar a ca seva. Així que ja érem quatre! En aquell temps passaren coses grosses: a tot Espanya es multiplicaven els bocabadats pels documentals de Rodríguez de la Fuente a la televisió i noltros

com els que més, ens afiliàrem a Adena, l'organització per ell fundada en defensa de fauna, que no era sinó la secció espanyola de la poderosa WWF. També entràrem en contacte amb la Societat d'Història Natural de Balears, una associació majorment de gent gran, científics i estudis, que realitzaven investigacions que plasmaven en treballs que publicaven en un butlletí anual. Ens hi afiliàrem i el seu president, el Dr Guillem Mateu -biòleg, oceanògraf i micropaleontòleg-, ens facilità un lloc on reunir-nos i, a més a més, ens va fer una gestió amb el *Diario de Mallorca* de la qual sortí la concessió d'una pàgina setmanal a omplir al nostre aire amb temes de divulgació naturalística. Començà a publicar-se el maig de 1971 i, amb els mateixos responsables i passant per *El Mundo* i pel *Baleares*, durà fins ben entrats els anys 90.

Aquesta pàgina divulgativa resultà ser un èxit total de lectors que allà trobaven formació i descripcions del paisatge, la fauna i la flora nostres que mai havien sabut, a més d'experiències directes, comentaris i debat. El cas fou que li va ser concedit el Premi Ciutat de Palma de Periodisme 1973, no sense una agra polèmica ja que, clar!, no érem professionals!

Producte d'aquella temporada foren la posada en marxa d'una Secció de Vertebrats al si de

Xisco Avellà i Biel Pomar

Jordi Muntaner a Cabrera, 1973.

la SHNB, una exposició sobre les aus de l'arxipèlag, la publicació d'un llibret, *La migració de les aus*, un díptic sobre l'àguila calçada i l'edició d'un petit cartell: Menys de 20 voltors a Mallorca. Així mateix es dugueren a terme els primers recomptes de voltors, cobrint tota la serra de Tramuntana.

Fou una bona temporada, ben fructífera i per variats motius: el manteniment d'una pàgina setmanal d'èxit ens exigí un esforç de formació accelerada, de lectures, sortides al camp, contactes, fotos

i dibuixos, etc.; l'ambient que respiràvem a la SHNB se'ns contagià una mica en partir de tu a tu amb aquella gent treballadora, investigadors i científics, gent inoblidable com en Gasull, en Cuerda, en Colom, en Mateu i tants d'altres... Anàvem creixent i en una determinada direcció i, de cada vegada, contàvem amb més gent afí... Sense anar més enfora, a una de les reunions de la Societat, vengué -perquè l'havien informat un grup d'escoltes-, el que encara ens faltava, en Lluç Mas. Ell recor-

da que fou la primera vegada que coincidirem tots cinc.

En arribar l'estiu de l'any 1973, se'ns acudí organitzar un Curs d'Ornitologia de Camp i com que ja un bon grapat d'*habituals*, posàrem fil a l'agulla i ho anunciàrem per tot allà on poguérem amb fotocòpies d'atractius cartells dibuixats per n'Aina Bonner, al mateix temps que traçàvem els continguts del curs amb xerrades impartides per noltros mateixos, debats i textos repartits sobre els temes capitals de l'Ornitologia -les fotocòpies foren una col·laboració de Casa Vila- cridà molt l'atenció el llistat complet d'aus de l'arxipèlag amb el nom sistemàtic, el de les Illes i el castellà. Era el Guió de l'Avifauna Balear que els ornitòlegs Cumming i Bernis -dos popes de l'ornitologia espanyola-, havien publicat a l'Ardeola IV (1952) de la SEO, actualitzat amb les nostres pròpies observacions i també la projecció del documental de la BBC, "Majorca observed", molt innovador en aquella època. Fou un curs de 5 sessions -del 6 al 10 d'agost- celebrat al saló d'actes del col·legi de Sant Francesc. Férem pagar una matrícula de 100 pessetes (que supòs que és l'equivalent a una miconna més de 0,60 cèntims d'euro). L'èxit de convocatòria fou absolut: es matricularen 78 perso-

D'esquerra a dreta Javier Hidalgo de Argüeso, José Antonio Valverde, Xisco Avellà i Jesús Jurado, l'any 1979.

20è aniversari, amb els presidents. D'esquerra a dreta Anthony Bonner, Xesc Moll, Josep Mª Cassasayas, Xavier Pastor, Xisco Avellà i Miquel Rayó.

nes! Una xifra increïble, com podeu entendre si sou capaços de situar-vos en aquells anys.

Després de tancar el curs, volguérem fer una mica d'enquesta o sondeig sobre el tema de la continuïtat de tota aquella gent entusiasta, amb ganes de donar una mà en l'estudi i observació dels diferents aspectes de la Natura de les Illes, òrfena aleshores de protecció i ajudes. Ben animats amb la resposta de molts dels assistents, en poc temps ens presentàvem amb tot aquell bagatge davant la SHNB. Volíem -quasi res!- incorporar tot aquella saba nova a una societat de perspectives més enfocades cap a la ciència pura i poc preparada per maniobrar amb agilitat, com començaven a demanar aquells temps, per tal d'iniciar una nova marxa en pro de la conservació del nostre medi natural...

L'esclat jo el record com dels que fan època i d'aquella reunió, amb molta assistència per cert, amb gent que no havíem vist mai, sortírem els implicats més que cloc-pius, absolutament enfonsats: amb ben poques paraules ens havien donat a entendre que, d'ingressar de cop tota aquella jovent com a socis i amb dret a vot, ni parlar-ne (allò els feia olors a cops de timó) i el mateix de noves seccions tintades de lluites i defenses de la

Natura, doncs el mateix... El cas és que el bessó de la *intentona*, a la sortida ben davant de l'Estudi General Lul-lià, férem un petit cercle en el qual tots exhibírem la nostra pitjor cara de circumstàncies. Era el que tocava quan el vaixell de les teves il·lusions és torpedinat per baix de la línia de flotació...

Durà ben poc però, aquell descoratjament... Ben decidit se'ns atracà un senyor, alguns havíem reparat en ell durant la reunió, encara jove, amb vestit i corbata i ben jovialment es dirigeix al grup i ens diu, més o manco exactament: "Al·lots no heu de posar aquestes cares!, si aquí no ens volen, farem un grup pel nostre compte". Aquell home era don Pep, el misser Josep Mª Cassasayas i crec que fou en aquell moment quan va néixer el GOB.

Pel grupuscle que érem la placidesa de la tardor es va acabar aquella nit. Ja d'immediates presentacions, intercanvi de telèfons i adreces i oferta de don Pep de posar-se tot d'una a redactar uns estatuts. Vengueren un seguit de reunions al seu despatx i, al cap de poc temps, els estatuts del Grup d'Ornitologia Balear estaven redactats: aquells primers estatuts constaven de 9 folis amb 37 articles agrupats en 5 capítols. Estan datats a 1r de desembre de 1973.

És a dir, que hem tornat al mes del part. Hem quedat que érem 11 persones que, com diu un dels nostres fundadors, teníem molt clar el que havíem de fer: Conservació, Divulgació i també havíem de fer *tribu*, o sigui, Grup. Tots érem d'acord en començar l'any 1974 duent a terme cada mes almanco una activitat de camp i una altra de *gabinet o*, com es deia en aquell temps, *activitat de saló*. També enteníem que hauríem de procurar tenir presència als mitjans de comunicació de manera constant a més de la nostra pàgina del DM..., i sobretot, sobretot voluntarisme, molt de voluntarisme i dedicació.

El nostre president-fundador, Pep Mª Cassasayas, de bon principi ens va fer donació de tota la seva extensa biblioteca de Natura i allò fou un excel·lent germen per a la notabilíssima biblioteca amb la qual avui compta la nostra organització. A més a més, don Pep ens cercà un pis on ubicar-nos, no podíem estar tota la vida al seu despatx de misser planejant i benrenant de quartos... don Pep ja s'estalviaria els pastissos, però jo no sé el temps que ell pagà el lloguer del pis. Durant molt, ell fou a més de president, conseller, amic i mecenes... Bé, també s'ha de dir que la nova seu del carrer dels Verins l'haguérem de moblar amb les nostres aportacions particulars de mobles vells i altres útils. Record que, fins i tot, hi havia un joc de *butaquetes* d'una aleshores famosa discoteca, la sala de festes Cabala, a Jaume III.

Realitzacions d'aquell primer any?, idò poques i bones! Primer, el manteniment i continuïtat de la pàgina setmanal del DM, que fou vital per donar-nos a conèixer i donar a conèixer la nostra Natura; segon, la immediata posada en marxa d'una circular de contacte, com a mínim mensual, ens donava agilitat a l'hora de convocar i comunicar... La fèiem amb una multicopista de maneta que, per més *inri*, algú amb la millor intenció, n'havia creat la capçalera ornada per un bust de voltor... lleonat! I tercer, l'edició d'un butlletí informatiu també amb la famosa multicopista, que es va dir -no podia ser d'altra manera!- Aegyptius.

Gràcies a aquestes mogudes

i algunes altres, començarem a ser coneguts. Tira tira ens anàrem atrevint al contacte directe amb conferències i projeccions explicades, bé amb les nostres pròpies diapositives -els primers títols foren: Flora i fauna de les Balears, Aus de presa i Les anàtides- o bé amb algunes pel·lícules com la "Majorca observed", donada per la BBC, "Les oiseaux d'Eleanor" dels amics naturalistes francesos, els germans Terrasse, i també en teníem una sobre Doñana o la meua sobre el voltor negre titulada "Aegyptius, entre blau i blau"... Aquestes sessions, passejades per centres culturals, escoles i parròquies, us ho cregueu o no, aixecaven autèntica expectació... Segurament no us podeu imaginar el panorama de sequera extrema pel que fa a coneixement del nostre medi natural en el qual ens movíem!... Al llarg d'aquell primer semestre de vida, el GOB cresqué de 16 persones a 37.

El perfil dels socis primigenis es caracteritzava per la il·lusió i l'estima que tots i cada un teníem cap a la Natura i molt especialment cap a la de les nostres Illes. És ver que hi van haver altres factors que estaven de la nostra part: el franquisme ja expirava i havia aires de canvi aquí i a tot Europa, creixia la percepció dels problemes mediam-

bientals, era l'època en la qual els notables documentals de Fèlix deixaven bocabadats a tot Espanya, noltros inclosos... Aquell entorn va multiplicar la passió, la fam i l'ànima per conèixer i fer conèixer tots els aspectes del món natural que ens envoltava i que sabíem en perill i que ens necessitava.

Aleshores pensàvem que rere el coneixement de la naturalesa venia l'amor, i que, treballant per escampar aquell coneixement, aconseguiríem crear un estat d'opinió de defensa del medi natural que conduís a una protecció real d'allò que tant estimàvem: la nostra terra, la nostra natura i la Natura en general. Amb aquest sentit creiem que el naixement del GOB va ser un acte d'amor, d'estima amb passió a la terra, a la naturalesa i al país.

El segon semestre de l'any 1974, seguíem la mateixa tònica de treball, incrementant-se dia a dia i fent-se més forts els nostres lligams: circulars, conferències, projeccions, butlletins, sortides a la natura que ens enriquien a l'hora d'oferir-les i la pàgina del DM descrivint i denunciant, creant opinió i fent-nos guanyar amics còmplices setmana a setmana. Ja érem 1 any més vells i també havíem arribat als 64 socis... més familiars i amics.

Estàvem en marxa i és ben vera que molts s'han jubilat i altres s'han sentit jubilats, alguns també ens falten físicament però tots hem aportat cosa al GOB i el GOB ho ha fet a les Illes. Els 6 fundadors, els qui vengueren tot d'una i molts d'altres de la primeria, cresquérem amb el GOB, amb el GOB evolucionàrem d'al·lots a dones i homes i maduràrem i viceversa, el GOB ho va fer amb noltros, fent-se gran, enormement gran.

Que hem de dir als naturalistes i ecologistes d'ara? Fa quaranta anys fundàrem un grup d'ornitologia que durà dos mesos, perquè tot d'una vérem que havíem de derivar ràpidament de cap a la *defensa de la Natura*, que realment era el que el GOB ja duia dins els seus gens i que és, al cap i a la fi, la defensa del país. Celebrem que el GOB conservi la puixança que tots, al llarg del temps, hem procurat que tengués perquè no vénen bons temps pels qui tenim aquest credo i val més que no ens agafi amb la guàrdia baixa. I sapiguen que no importen els anys i que, si ens haguérem de menester, no dubteu que ens trobareu.

LLARGA VIDA AL GOB, LLARGA VIDA A LA SEVA GENT!!!

1998, 25è aniversari, amb els fundadors i alguns dels primers socis. D'esquerra a dreta: Joan Carles Montaner, Joan Mayol, Pere Bosch, Miquel Rayó, Jesús Jurado, Josep Mª Cassasayas, Hilari Morales, Lluc Mas i Tonyo Alcover.

Un racó per descobrir

La mar de Cabrera

Per Josep Manchado

Si mirem els diferents *Racones per descobrir* que s'han anat publicant a *Es Busqueret* al llarg d'aquests anys, veurem que la majoria són petites valls o llacunes, boscos o cales més o menys amagades i fora de les rutes més concorregudes, en definitiva llocs que més o menys ens poden recordar el que tots entenem com un *racó*. En aquesta ocasió però, us parlarem d'un lloc ample, obert i sense límits, d'un espai quasi infinit que per res assimilariem a un *racó*: es tracta de les aigües que envolten l'arxipèlag de Cabrera i de les aigües interiors incloses dins dels límits del Parc Nacional Marítim i Terrestre de Cabrera.

Lògicament per arribar-hi necessitarem una barca, ja sigui pròpia o, en el nostre cas, una de les barques ràpides d'Excursions a Cabrera, amb la qual vàrem sortir des de la Colònia de Sant Jordi, el millor lloc per accedir al parc nacional. La distància entre el port de la Colònia i na Foradada, el primer illot de l'arxipèlag, és de 12 quilòmetres, que són, potser, els menys atractius de tot el recorregut.

El mar Mediterrani, a la zona de les Balears, no és un mar ric en nutrients: la puresa de les seves aigües, les imatges que fan famoses les seves platges i cales per la transparència i la netedat de l'aigua es deuen precisament al fet que no hi ha nutrients ni matèria orgànica. En termes biològics, és una aigua amb poca vida, tot i la riquesa i atracció que això genera al món turístic per la seva bellesa. La manca de nutrients fa que la mar que rodeja les illes no sigui abundant en ocells marins, però, malgrat això, hi ha algunes zones que sí en tenen una certa abundància, com les de Cabrera i del canal de Menorca, que tenen una major riquesa de peixos i, per tant, també d'aus marines que s'alimenten d'aquests peixos. Cap a la del sud de Mallorca ens dirigim en aquest curt viatge, en què descobrirem aquest racó obert i sense límits.

El tram des de la Colònia de Sant Jordi fins a l'arxipèlag es fa ràpid i hi ha pocs ocells, com són les omnipresents gavines de potes grogues (*Larus michahellis*) i qualche virot, tot i que cal estar sempre atents, ja que és una zona en què podem veure sotelers (*Morus bassanus*), sempre solitaris i, a l'hivern, és possible, tot i que no és fàcil, veure-hi aus marines

JOSEP MANCHADO

Gavines, *Larus michahellis*

molt més rars que passen l'hivern pel sud del Mediterrani, com ara cadafets (*Fratercula arctica*) o algun àcid o paràsit divagant a les illes com el coaample (*Stercorarius pomarinus*) o el coapunxegut (*Stercorarius parasiticus*).

Na Foradada es la primera terra que veurem i que, amb el seu petit far, ens dona la benvinguda al seguit d'illes i illots que conformen l'arxipèlag de Cabrera. A partir d'aquí comença a canviar l'entorn en què ens mourem: poc a poc es comencen a veure més gavines, mentre passem al costat de l'illot de na Foradada i de l'illot Pla, i de les illes de na Pobra i de na Plana. Després d'aquest seguit d'illots i petites illes arribem a l'illa des Conills (o Conillera) i veurem l'escull de s'Esponja a la distància, per passar després al costat de na

Redona i arribar finalment a l'illa de Cabrera Gran.

Però des que hem passat al costat de l'illa des Conills, l'ambient ha canviat, ja que a l'illa hi ha una gran colònia de gavina de potes grogues que, davant la possibilitat de trobar menjar en una barca amb tanta gent comencen a apropar-se al nostre costat i, poc a poc, van formant un núvol d'aus a la popa de l'embarcació que ja no ens deixarà fins que tornem a deixar enrere l'illa de na Foradada i enfilem nord rumb a Mallorca.

A la mar, un núvol com el que formen les gavines a la nostra popa no passa desapercbut, perquè no més pot significar una cosa: hi ha menjar! I això ho perceben altres ocells des de molts de quilòmetres de distància i ràpidament apareixen

els primers corb marins (*Phalacrocorax aristotelis*) i una mica després veiem els primers virots (*Calonectris diomedea*), que en un principi es mantenen allunyats de les gavines, molt més abundants i sorolloses.

Com es veu al mapa adjunt, voregem Cabrera Gran per ponent, el que ens permet gaudir d'uns paisatges excepcionals i espectaculars a l'interior dels límits del parc nacional. Seguint les indicacions de Miguel McMinn, el nostre guia, gran expert en ocells marins i un dels millors coneixedors de les aigües del sud de Mallorca, ens dirigim cap al sud-oest, a uns quilòmetres del far de n'Ensiola, per després creuar en direcció est enfront de tota la façana sud de Cabrera i fer diverses voltes a l'est de l'arxipèlag fins a iniciar, posteriorment, la tornada un altre cop per l'oest del parc nacional.

Una vegada al sud de Cabrera, s'incrementa ràpidament el nombre de virots entorn de l'embarcació. El *xum* (descart de peix que anem llençant per la popa) que els oferim és molt sucós, i això torna valents els virots, que s'atreveixen a disputar cada mica de peix a les agressives gavines.

Aquesta batalla permanent per aconseguir els peixets abans que els altres fa que cada vegada s'acostin més i més a la popa, intentant ser els millors situats per a agafar el menjar quan cau, molts cops fins i tot abans que toqui l'aigua. També es veuen alguns virots petits (*Puffinus mauretanicus*) i quatre o cinc virots de llevant (*Puffinus yelkouan*), però cap s'atreveix a entrar en el caos de crits i baralles que mantenen virots i gavines al voltant de la nostra barca.

L'enrenou que portem darre-re genera moments espectaculars, en els quals virots i gavines volen a centímetres de nosaltres, i gairebé es deixen tocar les ales, donant lloc a situacions en què tots gaudim de veure aquestes aus tan a prop. A més, donen tantes facilitats que els fotògrafs les afusellen amb centenars d'instants on el més difícil és aconseguir que l'ocell surti sencer a la fotografia.

Però no només nosaltres quedem captivats per l'espectacle de centenars de gavines i virots barallant-se per un trosset de peix. A mar

Virot petit, *Puffinus mauretanicus*

Virot de llevant, *Puffinus yelkouan* entre virots *Calonectris diomedea*

JUANJO BAZÁN

Paràsit gros, *Stercorarius skua*

oberta un núvol així és visible des de molta distància i, de ben segur, no ha passat desapercebut per a una de les aus més curioses i temudes dels nostres mars: el paràsit gros (*Stercorarius skua*), un autèntic pirata de la mar, que s'alimenta del menjar que fa vomitar a altres ocells marins, als quals ataquen per sorpresa i de forma continuada, fins que, per aconseguir alliberar-se de l'atac, regurgiten el menjar que tenen a la panxa. D'aquesta manera, el paràsit es queda menjant el que acaben de vomitar mentre ells poden escapar.

I efectivament, així és, després

d'alguns minuts de cridòria darrere la barca, apareix el primer paràsit. En aquest cas, com en tots els altres que varen comparèixer (els vàrem veure diverses vegades i en una ocasió n'hi havia fins a tres junts) eren paràsits grossos, els més temibles, que només amb la seva presència i silueta fosca generen el pànic entre els grups de gavines i virots.

La forma d'actuar dels paràsits és espectacular: esperen a certa distància i després s'acosten volant baix, de forma ràpida i furtiva, fins que arriben al grup i comencen a atacar alguns dels virots o gavines, que fugen

sense control davant la presència d'aquest *pirata* de la mar, que genera el pànic cada cop que apareix. En el cas de la nostra visita al mar de Cabrera, els paràsits grossos atacaren especialment els virots, i deixaren una mica de banda les gavines. Alguns dels virots atacats vomiten o regurgiten ràpidament el menjar que porten a la panxa i queden lliures de les embranzides del paràsit que es posa a la superfície a menjar; però altres no ho fan així i són perseguits de forma contínua i a vegades fins i tot enfonsats sota l'aigua i picats fortament, fins que aconsegueixen

fugir o vomiten el menjar, i després ja queden tranquils.

Les hores passades al sud del parc nacional varen ser tot un espectacle, ofert per gavines, virots i paràsits, com podeu veure a les fotos, i el temps es fa curt quan s'inicia el retorn cap a port, que fem després de quasi tres hores a les quals, finalment, no varen aparèixer algunes de les aus marines més rares que també esperàvem veure. Així, no vérem cap dels dos paràsits més petits, ni cap gavina pelàgica, ni cap soteler, ni cap àlcid (cadafet, pingdai i pingdai de bec prim), que semblen haver-se

fet molt més escassos a les nostres aigües des de la tragèdia del Prestige a Galícia i la desaparició d'algunes colònies de cria, situades més al sud a l'Atlàntic i molt afectades per la generalització de les xarxes de niló.

Ens queda per citar el darrer ocell típic de les aigües obertes de les Balears, la noneta (*Hydrobates pelagicus*), un petit ocell marí negre i blanc que cria a les illes i que també vàrem veure, en aquest cas de forma lògica, ja que arriba a les illes cap a final d'abril i principis de maig, per la qual cosa serà objecte d'una nova sortida específica, per inten-

tar veure-les un cop que siguin per aquestes latituds.

Per finalitzar, volem agrair a Miguel McMinin la seva inestimable ajuda a l'hora de trobar les millors zones per a veure aus marines i a l'empresa Excursiones a Cabrera per la seva disposició a dur-nos cap a aquest racó obert que és la immensitat blava que s'obre al sud de Cabrera, una zona de pas d'aus marines, de taurons, de dofins i fins i tot de grans cetacis en les seves rutes cap i des de l'estret de Gibraltar i que ben bé val una visita. •

I aquí, què hi veus?

Què ens diuen els detalls de la imatge sobre aquest auell?

Per **Pere J. Garcias**

1 El bec és la característica més notable d'aquesta au. Quan s'alimenta el mou de banda a banda paral·lel a la superfície agafant els petits animalons que naden a la superfície o prop d'ella.

2 El plomatge blanc i negre el fa molt conspicu. De fet el nom en anglès reflecteix aquest tret; Pied Avocet.

3 El color negre de les barres ens indica que l'exemplar és un adult ja que els joves tenen les barres marrons i les taques negres del clatell són més marró negroses.

4 Pon els ous directament en terra i tria llocs ben nets de vegetació. És molt agressiu envers els congèneres i altres espècies. Cria en colònies laxes, de vegades amb altres espècies de limícoles.

5 Els dits estan palmejats no com els d'altres espècies de limícoles. Sovint neda i s'impulsa amb les potes com les ànneres.

6 Les potes són blaves i no tan llargues com les de l'avisador (*H. himantopus*).

Bec d'alena, *Recurvirostra avosetta*

Ja que som al mes de maig i la Natura està exultant d'activitat, avui farem una volta pel Salobrar de Campos per fixar-nos en un dels seus habitants més conspicus: el bec d'alena. No cal endinsar-se dins els estanys per observar-lo, només s'ha de recórrer el camí de la platja des Trenc. És per tot arreu. Per aquestes dates fins i tot se'l pot veure covant des de la carretera estant.

Avui no tendrem gaire feina, cosa que s'agraeix, ja que m'estira més fruir del camp que estar assegut davant l'ordinador. El nom genèric *recurvirostra* vé del llatí **recurvus**, recorbat, i **rostrum**, bec d'au. Crec que no cal dir el perquè, sols observant l'au queda aclarit. S'ha de dir, tanmateix, que aquest gènere també dona el nom

a la família a què pertany també l'avisador *Himantopus himantopus*. El nom específic *avosetta* sembla que està recollit des de 1603 quan Ulysse Aldrovandi, naturalista italià dels segles XVI i XVII, el descriví amb aquest nom. L'origen del mot és controvertit i, potser, vengui del llatí **avis**, au, i del grec **sitté**, una mena de garsa (*Pica pica*), segurament per analogia amb el plomatge blanc i negre. Però altres autors prefereixen veure-hi una derivació del llatí **advoco**, cridar, que és l'origen d'**advocat**. Deu ser per això de cridar *sense to ni so*, encara que ni so, no, ja que, precisament, d'això es tracta.

En castellà i gallec es diu *avoceta*, en català és *alena* o *bec d'alena* en referència a l'eina que entren els sabaters per foradar la

pell que després cosiran a la sola; en canvi, en portuguès l'anomenen *alfaiate*, sastre, per això de l'agulla. En anglès és *pied avocet*, mentre que en francès és *avocette élégant*. En italià no podia ser altra cosa que *avocetta* i en finès és *avosetti*. En alemany és *säbelschnäbler*, bec de sabre, exactament igual que en polonès, *szablodziób*, (*szabl*, sabre i *dziób*, bec). En neerlandès *kluut*, que sembla una onomatopeia del crit; en suec és *skärfläcka*; en danès *klyde* i en islandès *bjúgnefja*. Tots aquests noms són específics per l'alena i no tenen cap altra traducció. És clar que el nom més estès, amb diferència, és *avoceta*, amb totes les variants que vulgueu. Aquí fins i tot l'èuscar es posa d'acord i han adaptat el nom a *abozeta*. •

Notícies del món

Per **Maite Serra-Franco**

Aus bioindicadores de la contaminació

Molts contaminants es troben àmpliament distribuïts en l'ambient i passen a l'organisme a través del tacte, la inhalació i la ingesta. Els organismes que ocupen nivells tròfics més alts tenen concentracions més elevades d'aquests compostos, el que es tradueix en problemes de salut (1).

L'interès d'emprar aus com a monitors de contaminació ambiental ha augmentat, ja que aquestes ocupen un ampli rang en els nivells tròfics. A més estan àmpliament distribuïdes, presenten un període de vida llarg i són sensibles a canvis de l'ambient. Totes aquestes característiques les converteixen en indicadors ideals per valorar la salut ambiental i actuen així com a bioindicadors d'exposició temporals i espacials (1).

Aus bioindicadores de metalls pesants

En diversos estudis sobre acumulació de metalls pesants en òrgans i teixits de *Passer domesticus* i de *Columbia livia*, tant de zones urbanes amb diferents graus d'industrialització com de zones rurals, es van trobar evidències que els ambients urbans estan tan contaminats com les àrees industrialitzades. Es va concloure que existeix una relació significativa entre la concentració atmosfèrica de metalls, la densitat del trànsit de vehicles, els aliments i l'hàbitat. Així, en àrees urbanes els gasos dels vehicles són una de les majors fonts de contaminació per metalls a l'atmosfera, i afecten també al sòl, a l'aigua i a les fonts d'aliment. Aquest fenomen es relaci-

ona també amb els hàbits alimentaris d'aquestes aus, com el consum de partícules a prop de les carreteres. A més, els metalls pesants en cries reflecteixen els nivells de contaminació locals, ja que els pollets són alimentats amb recursos propers a la colònia de reproducció (1).

Un altre estudi en què es van avaluar diverses espècies d'aus (*Falco peregrinus*, *Accipiter nisus*, *Lagopus lagopus*, *Passer domesticus*) com a bioindicadors de metalls pesants mitjançant l'anàlisi de les plomes, va evidenciar que la contaminació per metalls es pot donar per unió externa a les plomes o per deposició interna en l'estructura de la ploma en creixement des del torrent sanguini. Com a diferències entre espècies, es va trobar que les partícules externes

CARLOS DELGADO

Cigonya, *Ciconia ciconia*

de metalls com el plom van ser més freqüents en les plomes d'*Accipiter nisus* i del *Passer domesticus*, ambdues espècies adaptades a hàbitats urbans o semiurbans, en comparació dels valors oposats per *Falco peregrinus silvestre* i *Lagopus lagopus*, els hàbitats del qual són rurals. L'espècie amb major intensitat per plom va ser el *Passer domesticus*, la qual cosa reflecteix l'alta exposició que sofreix aquesta au a causa de la pols dels carrers (1).

Com les aus excreten els metalls pesats en les plomes en creixement per mitjà de l'aportació sanguínia que reben durant la muda, es considera que aquest teixit pot ser usat com un indicador de contaminació ambiental no invasiu i no letal. La col·lecta i preservació d'aquest és fàcil, a més que reflecteix l'exposició a llarg termini dels contaminants a l'àmbit local, i té així un gran potencial en els estudis de valoració de salut ecosistèmica(1).

Les cigonyes que emigren a Àfrica es contaminen amb pesticides

La cigonya (*Ciconia ciconia*) és una espècie que basa la seva alimen-

tació en grans artròpodes, però també pot ingerir des de vertebrats fins a fems. En els últims anys, moltes cigonyes que tradicionalment emigraven a Àfrica en els mesos freds es queden a passar l'hivern en la Península, on disposen de menjar abundant en els femers (2).

Les cigonyes, com altres aus, són susceptibles d'acumular contaminants en els seu organisme. Per això, amb l'objectiu de comprovar els nivells de contaminació per pesticides orgànics, es va dur a terme un estudi pel qual els investigadors van prendre mostres de sang a cries de cigonya de tres colònies: una, en una zona protegida per a aus, una altra, envoltada d'una devesa a cinc quilòmetres del femer, i l'última, en una zona agrícola a dos quilòmetres d'un altre femer (2).

Els resultats de l'estudi mostren la presència d'insecticides com l'heptaclor, o l'aldrin, i en majors concentracions de DDE (diclorodifenildicloroetilè), un compost químic que prové de la degradació del DDT (usat en insecticides), el qual, com també els seus derivats, fou prohibit el 1972 per la seva toxicitat.

Com que la colònia més contaminada era la més llunyana dels femers, la resposta es va focalitzar en

els moviments migratoris de les aus, i es va concloure que la contaminació dels pollets pot ser deguda, en part, a la migració de les mares durant l'hivern al continent africà (2).

En moltes zones d'Àfrica se segueix utilitzant pesticides elaborats amb DDE per a l'agricultura i el control del mosquit transmissor de la malària. Aquesta circumstància pot ser el principal origen d'aquests contaminants en les cigonyes analitzades, que quan tornen a la Península transfereixen part de la seva càrrega contaminant als pollets a través del rovell de l'ou. A més, a llarg termini, la quantitat de DDE trobada pot acumular-se en els teixits grassos dels animals i afectar l'èxit reproductiu, feminitzant els mascles i disminuint el nombre d'ous per posta, a més de provocar també l'alteració del comportament durant la cria i deformitats en els embrions. Les cigonyes s'intoxiquen a través dels aliments vegetals i de petits animals com rosegadors, cucs i granotes, prèviament contaminats per aquests compostos, que poden persistir en l'entorn diverses dècades. Per aquesta raó, els pollets de cigonya, per la seva grandària, fàcil localització, control i mostreig són bons indicadors de la contaminació ambiental (2).

La desaparició dels gorrions

La història del nostre desenvolupament és la història d'aquest simpàtic ocell, al qual, de tan present en la nostra vida, no param atenció. El gorrió, un paradigma de l'adaptació, l'ocell més abundant de pobles i ciutats, l'únic que ens ha acompanyat fidel des del Neolític i la supervivència del qual depèn de la presència de l'home, es bat en retirada (3).

Encara que el gorrió és, tal vegada, l'au més estesa de tot el planeta i, de les més abundants, ja fa temps que s'anuncia el declivi de les seves poblacions. SEO/Birdlife assegura que la població espanyola de gorrions ha disminuït en l'última dècada fins a un 10% a les àrees rurals, percentatge que augmenta a les ciutats. En alguns països europeus el declivi és tan acusat que pràcticament ha desaparegut en grans ciutats com, per exemple, Praga, París o Londres. S'han barrejat diverses teories per explicar aquesta davallada, com la falta d'aliment, la falta de llocs perquè niïn, les espècies invasores, els moixos, les ones electromagnètiques o l'abandonament de les terres de cultiu, unides a la contaminació i un excessiu ús de

productes químics. Però fins ara ningú havia fet un estudi per veure la causa-efecte de qualsevol d'aquestes hipòtesis (4,5).

Els investigadors de la Universitat Complutense de Madrid (UCM) van trobar evidències que els gorrions teuladers (*Passer domesticus*) que viuen a les zones més contaminades presenten uns nivells significativament més baixos d'hemoglobina i tenen reduïdes les seves capacitats antioxidants. L'hemoglobina és un component essencial en els glòbuls vermells, que es veu afectada pels contaminants de l'aire que respira l'au. Per la seva banda, la capacitat antioxidativa reflecteix com es defensen les cèl·lules del dany produït pels elements químics que entren en el flux sanguini, com la pol·lució de l'aire, entre altres factors. La reducció de l'hemoglobina i de la capacitat antioxidant té un efecte acumulatiu a mitjà termini, i es tradueix en una menor longevitat i esperança de vida; d'aquesta manera, la població de gorrions disminueix amb el temps. Els investigadors pretenen ampliar l'estudi per corroborar-ne els resultats. Si es confirmen les dades, els gorrions es podrien utilitzar com a bioindicadors de la contaminació

urbana (5,6).

El declivi de les poblacions de gorrions, d'orenetes i d'altres aus comunes lligades als entorns humans ha fet saltar totes les alarmes entre ornitòlegs i conservacionistes. Segons els experts, l'ús d'insecticides de nova generació, com en el cas del declivi de les abelles, és una de les causes principals. Si se segueix la dinàmica dels últims 20 anys, en molt poques dècades no tindrem tampoc gorrions a les grans ciutats espanyoles com Madrid o Barcelona (7,8). La instal·lació de caixes niu, la sembra d'espècies autòctones, la col·locació de menjadors o el manteniment de zones més naturals o salvatges als parcs públics ajuda a la millora de les aus silvestres a les ciutats (7).

Deia el poeta Miguel Hernández que *los gorriones son los niños del aire, empeñados en una lucha alegre por existir en la luz, por llenar de píos y revuelos el silencio torvo del mundo*. Tal volta aquests nins han crescut i s'estan cansant de les nostres males maneres (3). Pot ser, algun dia, els trobarem a faltar, ja que són un testimoni del nostre passat rural i de la nostra condició natural.

JRPOL

Gorrió teulader, *Passer domesticus*

Estornell, *Sturnus vulgaris*

L'impacte dels insecticides neonicotinoides

Els neonicotinoides són una família d'insecticides que actuen sobre el sistema nerviós central dels insectes i, amb menor toxicitat, en mamífers. S'utilitzen en el tractament de sòls o llavors per evitar les plagues. Són absorbits per la planta i són capaços de persistir i acumular-se, en particular en el sòl, i augmentar la seva toxicitat per a espècies a les quals no van dirigits (9).

Un estudi holandès publicat en la revista *Nature* – que combina les dades existents sobre les tendències poblacionals d'aus d'àmbit local en diversos punts de la geografia del país, i una sèrie de factors ambientals que es donen en cadascun d'ells – associa un insecticida neonicotinoide, l'imidacloprid, amb una caiguda poblacional als Països Baixos de sis de les quinze espècies de passeriformes estudiades, incloses l'estornell (*Sturnus vulgaris*), l'alosa (*Alauda arvensis*) i l'oronella (*Hirundo rustica*), aus insectívores que cada vegada es veuen en menor nombre en

zones agràries. Aquest declivi va ser més important a zones amb superfícies d'aigua amb major concentració d'imidacloprid. A més, anàlisis addicionals van revelar que aquest descens s'originava només després de la introducció de l'imidacloprid a Holanda, a mitjan dècada de 1990. Asseguren els autors que la reducció dels recursos alimentaris podria no ser la causa única o més important d'aquest declivi. Altres possibles causes inclouen l'acumulació alimentària d'aquest neonicotinoide a través del consum d'invertebrats contaminats i, per part de les sis espècies d'aus parcialment granívores implicades, efectes subletals o letals per la ingestió de llavors recobertes amb l'insecticida. Els resultats suggereixen que l'efecte dels neonicotinoides sobre el medi ambient recorda l'efecte de compostos com els organofosfats o el DDT, que van causar un fort impacte sobre les aus i la biodiversitat, i que estan prohibits avui dia pel perill que suposen sobre l'ambient i la salut. Encara que l'estudi s'ha realitzat sobre poblacions d'ocells a Holanda, té un reflex a escala Europea, i els autors apunten a la intensificació agrària com el factor

principal causa de la caiguda poblacional d'aus en els entorns agraris. Els insecticides així són una amenaça important (9,10).

D'altra banda, l'Institut de Recerca en Recursos Cinegètics (IREC), centre de recerca dependent de la Universitat de Castella-la Manxa (UCLM), el Consell Superior de Recerques Científiques (CSIC) i la Junta han dut a terme un estudi per conèixer els efectes sobre la salut i la reproducció en la perdiu vermella (*Alectoris rufa*) que té la ingesta de blat tractat amb imidacloprid. L'estudi demostra que aquest compost és altament tòxic i letal per a les perdius en la dosi recomanada d'ús i, probablement, ho és també per a moltes altres aus agrícoles. A més, revela que l'exposició a petites quantitats d'aquest insecticida també té importants efectes sobre l'èxit reproductor i la salut, no solament dels individus exposats sinó també de la seva progènie. Amb tot això, els investigadors recorden que encara que en el 2013 la Unió Europea va aprovar una suspensió durant dos anys per a l'ús d'aquests productes en alguns cultius a la primavera, a

causa dels seus efectes fatals sobre els insectes pol·litzadors, l'ús per al tractament del cereal d'hivern continua autoritzat i, per tant, el risc d'exposició per a les aus granívores segueix existint (11).

Es prohibeix el diclofenac i l'ús de munició de plom

En l'onzena conferència de les parts de la Convenció per a la Conservació de les Espècies Migradores es va acordar la substitució del plom en la munició de caça per altres substàncies no tòxiques, per eliminar així el causant d'una mort lenta i dolorosa en els animals i de problemes neurològics en les persones. També es va prohibir l'ús veterinari del diclofenac, un antiinflamatori letal per a les aus carronyaires i àguiles que s'alimenten de cadàvers d'animals tractats amb aquest compost. Aquest producte va provocar al sud d'Àsia la mort de més del 99% dels voltors i la seva arribada a Espanya en el 2013 va suposar una alarma. Segons Juan Carlos Atienza, director de conservació de SEO/BirdLife es tracta d'un dia històric, ja que el Conveni d'Espècies

Migradores mostrarà el camí a recórrer per evitar una de les amenaces més grans per a les aus migradores: el seu enverinament (12).

Fonts Bibliogràfiques:

1. Parra E. Aves silvestres como bioindicadores de contaminación ambiental y metales pesados. CES Salud Pública. 2014; 5: 59-69
2. Las «mamas» cigüeña se contaminan con pesticidas cuando invernan en África. ABC BIODIVERSIDAD. 23/02/2015
3. Palacios, JV., Hasta el gorrión se extingue. (2010).La Crónica Verde
4. El Día Mundial del Gorrión se celebra el 20 de marzo para advertir sobre el declive de las aves comunes. SEO/BirdLife.18/03/2014
5. Fernández, J., Descubiertos los posibles motivos de la desaparición de los gorriones. Revista Tribuna complutense. Número 105. 26/03/2014;
6. Herrera-Dueñas, A., Pineda, J., Antonio, M.T. & Aguirre, J.I. 2014. Oxidative stress of House Sparrow as bioindicator of urban pollution. Ecological Indicators 42: 6-9
7. ¿Por qué desaparecen las aves comunes? SEO/BirdLife. 01/12/2014
8. Fernández, A. "En Londres el gorrión se ha extinguido, y en Madrid

o Barcelona vamos por el mismo camino" - Entrevista a Juan Carlos del Moral, experto en aves comunes de SEO/BirdLife - SEO/BirdLife | EROSKI CONSUMER. 09/01/ 2015

9. Caspar A. Hallmann, Ruud P.B. Foppen, Chris A.M. van Turnhout, Hans de Kroon & Eelke Jongejans. Declines in insectivorous birds are associated with high neonicotinoid concentrations. 2014. DOI: 10.1038/nature13531

10. Los pesticidas neonicotinoides afectan a las aves. SEO/BirdLife. 26/08/2014

11. La perdiz roja muere cuando se alimenta con granos tratados con pesticidas, demuestra un estudio. SEO/BirdLife. 15/01/2015

12. La convención de especies migratorias prohíbe el diclofenaco y el uso de municion de plomo a escala internacional. SEO/BirdLife. 11/11/2014

MARIO MODESTO

Voltor lleonat, *Gyps fulvus*

El cel també és seu

Ratapinyada d'aigua

Myotis daubentonii
Família Vespertilionidae

Per David García

Com és?

Es tracta d'una ratapinyada de mida mitjana que presenta, normalment, la cara de color rosaci, el dors és d'un roig terrós a negrós i el ventre clarament contrastat d'un to blanc brut. Els caràcters morfològics més destacables són: peus grans, majors que la meitat de la tibia; el plagiopatagi està inserit a la meitat del peu; l'espeló ocupa dues terceres parts del costat de l'uropatagi; i l'extrem del tragus quasi arriba a la meitat de la longitud de l'orella, que és relativament més curta que en altres espècies del gènere *Myotis*. Els juvenils són grisacis i presenten una taca negra al llavi inferior. És necessària la seva identificació en mà, ja que es pot confondre amb altres espècies del gènere *Myotis*, com és el cas de *Myotis escalerae* o *Myotis capaccinii*.

La ratapinyada d'aigua emet crits ultrasònics en freqüència modulada (FM) entre 77 a 32 KHz, amb una intensitat màxima entorn de 47 KHz, semblants als crits de la ratapinyada de peus grans, *Myotis capaccinii*.

Quins són els seus costums?

Aquest quiròpter s'alimenta a cursos i masses d'aigua on depreda sobre la superfície de l'aigua i fins i tot sobre preses submergides (larves d'insectes), que captura amb ajuda de l'uropatagi. També caça a les proximitats d'aquests medis aquàtics i s'alimenta de preses que captura al vol, com ara dípters, lepidòpters i neuròpters.

Es tracta d'un quiròpter especialment fissurícola, que s'endinsa dins una àmplia varietat de forats. Empra com a refugi petits forats als arbres i esquerdes d'edificacions, cavitats i mines. A Europa normalment empra per criar els forats dels arbres, a més dels de les edificacions, mentre que les coves les sol emprar per a hivernar. Tot i així, a Menorca s'ha comprovat que té certa preferència per les cavitats, i les empra tant com a refugi com per, en alguns casos, criar.

Els refugis solen estar molt pròxims a masses d'aigua de rius, embassaments i canals, i es despla-

ça entorn dels 2-4 quilòmetres entre els refugis i les masses d'aigua. Aquests desplaçaments solen discurrir per les proximitats de zones arbrades. Durant el període de cria hi ha una certa segregació sexual a les colònies, que respon a la competència per les àrees d'alimentació òptimes en les immediacions de colònies de cria, en benefici de les femelles. Tot i així, dins aquestes colònies també hi trobam la presència d'alguns mascles adults, els quals són tolerats per les femelles amb el propòsit d'afavorir la termoregulació de la colònia. Les colònies de cria solen estar formades per entre 10 i 100 exemplars. La colònia no sempre sol estar agrupada en un mateix lloc, pot estar fragmentada en subgrups més petits que interactuen amb la colònia major.

A quines illes la podem trobar?

s tracta d'una espècie recentment descoberta a les Illes Balears, concretament a s'Albufera des Grau (Menorca). Fins al moment només es

coneix la seva presència a Menorca, on va ser descoberta l'any 2008.

Les amenaces i mesures per a la seva protecció

És una de les espècies més abundants d'Europa. Presenta poblacions estables, i fins i tot s'ha constatat un cert increment en algunes zones. L'alteració i destrucció dels seus refugis constitueix un dels principals problemes de conservació de l'espècie, a més de l'alteració dels medis aquàtics que causa una disminució de la disponibilitat de preses. Dins l'àmbit del Parc Natural de s'Albufera des Grau la ratapinyada d'aigua és abundant, tot i que fora d'aquesta àrea protegida és rara.

En l'actualitat, les poblacions de s'Albufera des Grau són objecte d'un programa de seguiment que es desenvolupa d'ençà que es va descobrir la seva presència a l'illa. Aquest programa té, entre altres objectius, conèixer la dinàmica demogràfica d'aquest petit quiròpter, l'ús dels seus refugis i els moviments estacionals.

La ratapinyada d'aigua figura a la Llista d'espècies silvestres en règim de protecció Especial. Com que

és una espècie descoberta recentment a l'arxipèlag balear no disposa, per tant, de cap figura de protecció específica, com podria ser estar inclosa dins el Catàleg d'espècies amenaçades de les Illes Balears. •

Identificació

Per **Cristina Fiol**
Dibuixos de **Miquel Morlà**

Aquesta vegada tractam dues espècies molt molt semblants, el que requerirà una observació més acurada i disposar d'algunes pistes sobre el comportament d'aquests dos ocells.

Podem dir que el xoriguer (*Falco tinnunculus*) és el rapinyaire més comú i conegut a les Balears. Aquí tenim un població sedentària, però també rebem hivernants i migrants.

La seva mida, forma, colors i comportament el fan fàcilment distingible de la resta de rapinyaires.....fins que arriba als nostres camps el xoriguer petit (*Falco naumanni*).

Les femelles i juvenils d'ambdues espècies són encara més semblants entre elles. La bigotera és també menys marcada en la femella de xoriguer petit i el puntejat del pit més fi.

Hem d'anar en compte, sobretot durant els mesos d'abril i maig, que és quan els xoriguers petits passen per les Balears en les migracions cap a les zones de cria, ja que es tracta d'una espècie fonamentalment migrant a les nostres illes. Així, convé assegurar-se que els xoriguers que veim són efectivament xoriguers i no xoriguers petits.

Trets que tenen en comú: la forma i la coloració són molt semblants i, a la distància que segurament els veurem, no s'aprecien grans diferències en la mida. A tots dos els agrada

posar-se a pals i fils d'electricitat o al cap de dalt dels arbres, i les dues espècies es cerneixen (queden suspesos a l'aire sense moure's del lloc, només aletejant) quan han localitzat una presa.

Què ens farà sospitar? Una pista pot ser que el xoriguer petit forma grups de manera més habitual que el xoriguer comú. A més, a vegades es veu junt amb altres espècies com el xoriguer cama-roig (*Falco vespertinus*).

Un cop ens hem situat el més a prop possible hem d'anar a cercar una sèrie de diferències. Els mascles adults de xoriguer comú tenen una bigotera ben marcada i puntejat negre sobre la part marró de l'esquena i de les ales. El puntejat del pit és també marcat, sobre un fons color blanc brut.

En canvi, els mascles adults de xoriguer petit no tenen bigotera marcada i el gris del cap els tapa completament la galta. L'esquena i les cobertores alars són marrons, però part de les secundàries i terciàries són grises, com el cap, amb l'aspecte d'una franja alar grisa, i sense punts. El pit és poc puntejat i sobre un fons ocre.

Si tenim l'oportunitat de veure'ls molt, molt bé, el tret definitiu seran les ungles! Negres en el xoriguer comú i blanques en el xoriguer petit.

Xoriguer (*Falco tinnunculus*) i Xoriguer petit (*Falco naumanni*)

Per **Cati Artigues i Manolo Suárez**

Et convidam a conèixer els aucells del Pla

Al llarg de l'any 2014, el GOB ha treballat en el Projecte agricultura, turisme i natura, valors del Pla de Mallorca. Es tracta d'un projecte Leader que ha disposat de finançament europeu a través dels Fons Europeu Agrícola de Desenvolupament Rural i que té com a principals objectius la conservació dels valors naturals de la zona del Pla, centrant-se especialment en els municipis de Vilafranca de Bonany, Ariany, Petra i Maria de la Salut. Aquesta és una zona molt caracteritzada per mantenir un paisatge agrícola homogeni format per cultius de secà, uns grans espais oberts que resulten l'hàbitat ideal per a moltes espècies d'aus estepàries i pseudoestepàries, que necessiten unes condicions especials per viure i que troben a llocs tan particulars com aquest refugi i alimentació.

Per tal d'augmentar la sensibilització ambiental dels agents econòmics i socials que intervenen a la zona, i a la vegada promoure els seus valors ambientals, s'han duit a terme diverses accions, entre les quals destaquem les trobades amb els agricultors per tal d'establir-hi una relació directa, conèixer els seus mètodes de producció, els productes que fan servir, les tècniques emprades o els tipus de cultius sembrats.

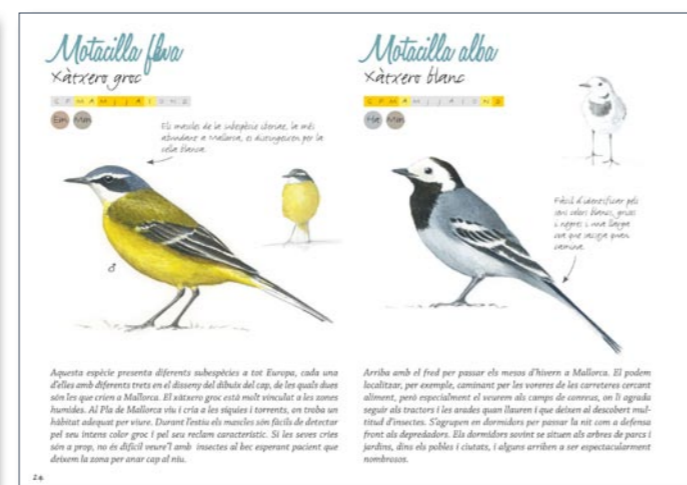
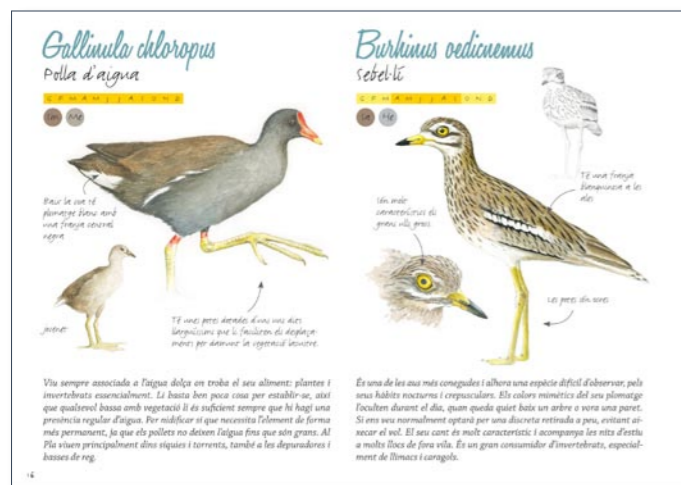
També s'ha procurat la difusió i foment d'algunes mesures de conservació de la biodiversitat de la zona, animant els agricultors i gestors a l'adopció de senzilles accions com ara la instal·lació de caixes niu o posadors per a la fauna a les seves finques i terrenys. Igualment s'han organitzat jornades de voluntariat agrícola per a contribuir a les tasques de la pagesia i a la vegada apropar als participants el món rural i el seu coneixement.

Per als més joves hem realitzat itineraris didàctics adreçats especialment als escolars del Pla per tal que coneguin els valors naturalístics i patrimonials que els envolten i aprenguin a tenir-ne cura. També han tingut l'oportunitat de realitzar un taller de construcció de caixes niu.

Pel que fa als agroturismes de la zona s'han mantingut contactes informatius i de formació que han consistit en la realització d'itineraris i xerrades per contribuir a un millor coneixement de l'entorn ambiental. En aquest sentit, també s'han editat i col·locat panells d'interpretació del paisatge per a locals i visitants.

La part més científica del projecte s'ha centrat en la realització de censos d'aus per a determinar i identificar les zones més interessants des del punt de vista ornitològic i fomentar l'observació de l'avifauna. Amb la informació obtinguda s'ha pogut materialitzar l'elaboració i edició d'una guia de les aus més representatives de la zona, la Petita Guia d'auells del Pla de Mallorca, que ha obtingut una acollida excel·lent entre els veïnats.

La guia abasta 40 espècies d'auells, que es mostren mitjançant il·lustracions a color on es destaquen els trets identificatius més destacables de cada un. A la vegada, vénen acompanyats de textos descriptius i de comportament, i amb un cop d'ull podem conèixer el seu estatus a la zona, quines són les millors èpoques per a observar-los i si es tracta d'espècies comunes o escasses. S'han editat 750 unitats en paper, però aviat també serà possible descarregar-lo de manera gratuïta a través de la plana web del GOB. www.gobmallorca.com

Es Busqueret se'n va de viatge

Gavina d'hivern, *Chroicocephalus ridibundus*

Copenhaguen al maig

Per **Pere Garcias**

Oca galta blanca, *Branta leucopsis*

Ja tenim aquí la segona part de l'article que es publicà a *El busqueret* de l'hivern del 2014 (núm. 35) amb el títol de *Copenhaguen al novembre*. Hi vàrem ésser des del 18 al 26 de maig, i aquesta n'és la crònica.

Com us podeu imaginar, no tenen res a veure el temps del novembre amb el del maig: dies assolellats, temperats i llargs, molt llargs. El sol sortia a un quart per les 4 i a les 9 ja et feia la sensació que duies una setmana al camp! A les 4 ja hi havia prou llum per a no necessitar cap llum artificial dins les cases. La temperatura era molt bona, vora els 10 graus a l'alba i prop dels 20 al migdia. Amb aquestes condicions la natura estava exultant de vigor i energia. Curiosament, a la ciutat les aus es mostraven més discretes anant per feina en els quefers de la cria. Els còrvids, tan abundants al novembre, ara eren més escassos. Els pàrids quedaven restringits als parcs on criaven, les gavines hi van desaparèixer i sols la d'hivern (*Croi-*

cocephalus ridibundus) restava criant als llacs dels parcs més grossos. Els cignes (*Cignus olor*) criaven per tot arreu a canals i estanys i era molt fàcil veure colles emmenant polls de totes les mides. Les oques salvatges (*Anser anser*) i els colls blaus (*Anas platyrhynchos*) també es reproduïen com si no hi hagués demà! Al port es podien veure gavines argentades (*Larus argentatus*) encara festejant i el cel es veia puntejat per centenars de falzies (*Apus apus*). Per tot arreu es veien tudons, absents al novembre.

Ja que el temps acompanyava i les hores de llum eren tantes vaig tenir l'oportunitat d'anar tres dies, de bon matí, a rodar pels voltants de la ciutat. Llocs com els aiguamolls de l'illa d'Amager em proporcionaren unes matinades esplèndides observant aus. Per tot arreu on hi havia boscarons de cireres de pastor (*Crataegus mongyna*) o salzes (*Salix ssp.*) no faltava l'ull de bou de passa cantant com si s'anés a quedar afònic

en l'estrofa següent. Aquí mateix els busquerets de batzer se sentien i es veien per tot arreu. Ja sabia de què parlava Linné quan el batià com a *Sylvia communis*; perquè si és qualque cosa, és això, *communis*. Als canals de drenatge dels aiguamolls on hi havia redols de canyet (*Phragmites spp.*) i altres plantes hidròfiles se sentien cantar les boscarles de canyar (*Acrocephalus scirpaceus*), i als prats humits propers les boscarles menjamoscards (*A. palustris*) també es deixaven sentir i, més rarament, veure. Als redols de vegetació baixa, assimilable a la nostra marina, però amb espècies vegetals totalment diferents, hi vaig poder veure un busqueret xerraire (*Sylvia curruca*), que sembla una femella de busqueret de cap negre (*S. melanocephala*) amb el cap més fosc i l'ull color caramel. Dins les mates més espesses se sentia cantar el rossinyol rus (*Luscinia luscinia*), però sols es veia quan passava d'un arbust a un altre, ja que encara és més discret que el nostre.

Agrons grisos, *Ardea cinerea*

Gavina atlàntica, *Larus argentatus*

Graula, *Corvus frugilegus*

Ull de bou de passa, *Phylloscopus trochilus*

Per a un amant dels anàtids i els limícoles els països nòrdics són una *passada*. Diverses espècies d'oques i ànneres i molts de limícoles farceixen, literalment, les voreres dels fiords i ports naturals. Hi havia ànneres peixateres grosses (*Mergus merganser*) i mitjanes (*Mergus serrator*), oques salvatges, oques galta blanca (*Branta leucopsis*), xiuladors (*Anas penelope*), coll blaus i moltíssims cama-roges (*Tringa totanus*), a més de juies de prat (*Vanellus vanellus*). Els èider (*Somateria mollissima*) ja tenien polls de totes les mides i eren presents a quasi tots els ports arcerats. Les corpetasses (*Phalacrocorax carbo*) es repartien pels molls i sobre els pilons d'amarraments dels vaixells s'alternaven les gavines vulgars (*Larus canus*) i argentades .

Als prats intermareals s'ajuntaven els cignes i les ànneres blanques (*Tadorna tadorna*) juntament en garses de mar (*Haematopus ostralegus*) i diverses espècies de limícoles més petites que no vaig poder identificar per la llunyania. Arran de mar, les aloses (*Alauda arvensis*) i els xàtxeros blancs (*Motacilla alba*) suraven llurs polls amb una abundant collita de mosques de les salines i efèmeres dels aiguamolls de rere les dunes, on també es podien veure i sentir els hortolans de canyar (*Emberiza schoeniclus*) proclamant la propietat

del redol de canyet on tenien el niu. Com al novembre, als camps de conreu estaven patrullats regularment per les graules (*Corvus frugilegus*), els únics còrvids que em donà la sensació que n'hi havia, potser, fins i tot més que a la tardor.

El darrer dia passejàrem per un parc i ens trobàrem una escena curiosa: hi havia dos homes que donaven tires de xulla a dos agrons grisos (*Ardea cinerea*) amb la mà i els tenien a *retxa* posant un tros damunt el banc. Quan s'atracava l'agró (ja sabeu, a la manera dels agrons com si allò no anés amb ells), amb l'índex aixecat assenyalaven l'au i aquesta dissimulava mirant a una altra banda. Quan baixaven el dit, l'agró hi tornava i així un parell de vegades, fins que assenyalaven la xulla, que devia ser el senyal que l'agró esperava, perquè en un moviment *agrònic* en un vist i no vist ja s'havia empassat la panxeta!

Esper que aquesta petita crònica us hagi reconciliat amb Dinamarca, si més no durant la primavera, quan el temps és molt més agradable i clement. Esper seguir amb propers capítols, ja que per qüestions que no venen al cas em sembla que estaré uns anys lligat a Copenhaguen i Dinamarca. •

Busqueret xerraire, *Sylvia curruca*

Quadern de camp

Per **Steve Nicoll**

Feb 13 S'observa un exemplar de paràsit coaample, *Stercorarius pomarinus*, a prop de sa Dragonera, Mallorca, vist des del vaixell que cobreix la línia entre Barcelona i Palma. Aquesta espècie marina se considera rara a Balears. Ricard Gutiérrez i Sergi Sales.

Feb 18 Observació d'un exemplar de primer hivern de gavina cendrosa, *Larus canus*, al port de Palma. Tot i que se considera rara a les Balears, aquesta espècie no ha fallat durant els darrers hiverns. Maties Rebassa.

Mar 01 Arriba de nou a s'Albufera de Mallorca una àguila peixatera, *Pandion haliaetus*, equipada amb emissor satèl·lit des de l'estiu passat. Aquesta àguila havia abandonat Mallorca el dia 9 de setembre per a passar l'hivern a prop d'un poble de pescadors a la costa atlàntica marroquina, a uns 1.500 quilòmetres

de distància, on arribà el 14 de setembre. La tornada la va iniciar el 21 de febrer. L'estudi que es du a terme pretén descobrir les rutes migratòries i les zones d'hivernada i repòs d'aquesta espècie emblemàtica. Toni Muñoz.

Mar 02 S'observa al Port de Palma una gavina roja, *Larus audouinii*, marcada amb anella de lectura a distància C4D. Aquest exemplar va ser anellat com a poll a Cabrera el juny de 1992. Són 23 anys d'edat, que no està gens malament per a una gavina! Jordi Muntaner.

Mar 07 Al matí s'observa un exemplar mascle de rasclotó, *Porzana parva*, a Maristany, Alcúdia. A l'horabaixa s'observa al mateix lloc un altre individu diferent, aquest cop una femella. Aquesta espècie se considera rara a les Balears. Juanjo Bazán i Josep Manchado.

Mar 21 Dia rècord d'observació de rapinyaires des de la torre de Albercutx, Pollença, amb 137 arpelles, *Circus aeruginosus*, vistes en migració cap al nord a través de la península de Formentor. El mateix dia també s'observaren altres rapinyaires en migració, com un pas constant de xoriguers *Falco tinnunculus*, falcó torter *Accipiter nisus* i milanes negres *Milvus migrans*. GORA.

Mar 31 Bastantes cites de boscaler, *Locustella luscinioides*, a s'Albufera de Mallorca. Aquesta espècie, difícil d'observar, és rara a Balears. El 31 de març es va albirar un exemplar cantant a la zona des Rotlos, al Parc de s'Albufera de Mallorca. Maties Rebassa. De l'1 al 3 d'abril se van localitzar almenys dos exemplars més gràcies al seu cant tan característic, pel camí d'en Pep, també a s'Albufera. Pere Vicens, Juanjo Bazán, Josep Manchado, Dani Hinckley i Nacho Barcia.

Abr 01 Primera cita per a Menorca d'una garsa, *Pica pica*. L'exemplar fou vist en una urbanització al nord de l'illa. SOM. Posteriorment, l'11 d'abril es va veure un altre exemplar en vol per Mallorca, en el camí de Llenaire, Pollença. Steve Nicoll. Aquesta espècie se considera rara a les Illes Balears.

Abr 09 Seguint amb la tònica d'augment d'observacions d'arpella russa, *Circus macrourus*, espècie considerada rara nacional, es va veure un exemplar juvenil de segon any a prop de Campos, Mallorca, en el seu viatge cap al nord. Juanjo Bazán

Abr 11 Primera cita per a Balears d'una cornella emmantellada, *Corvus cornix*, vista a l'Illa de l'Aire, Menorca. Si és homologada pel comitè de rareses, també serà una de les primeres cites per a Espanya. La població nidificant més propera de l'espècie es troba a Còrsega, la qual cosa podria explicar la seva procedència.

Garsa, *Pica pica*

JOAN FLORIT

Abr 19 Diverses observacions de papamosques de collar, *Ficedula albicollis*. La primera fou el 19 d'abril a prop de Maó, Menorca. Pep Cumplido. Dia 23 d'abril s'observa un altre exemplar a Cases Velles, Pollença. Maties Rebassa i Pep Manchado. El 24 d'abril s'observa un tercer exemplar en el P.N de Cabrera. Juan Sagardía, Daniel Lopez-Velasco i altres. Aquesta espècie oriental és rara a Espanya i les observacions coincideixen amb cites a la península.

Abr 23 S'anella un exemplar de busqueret xerraire, *Sylvia curruca*, durant la campanya de migració prenupcial que es du a terme cada primavera a l'illa de l'Aire. És una espècie considerada rara a Espanya. SOM.

Abr 24 S'observen dos exemplars de busqueta pàl·lida, *Iduna opaca*, al P.N. de Cabrera. Aquesta espècie és rara a Balears. Juan Sagardía, Daniel Lopez-Velasco i altres.

Papamosques de collar, *Ficedula albicollis*

PEP CUMPLIDO

Busqueret xerraire, *Sylvia curruca*

AITZIBER CASADO

Rasclotó, *Porzana parva*

Ja t'ho dèiem, Biel Company, entre moltes altres coses...

Ara cal recuperar la dignitat en la gestió dels espais protegits. Per què el nou govern no ho oblidi, et seguim necessitant.

Fes-te del GOB!

Entra a www.gobmallorca.com i uneix-te a nosaltres

Es Busqueret, i molts altres continguts ornitològics a www.gobmallorca.com/ornitologia